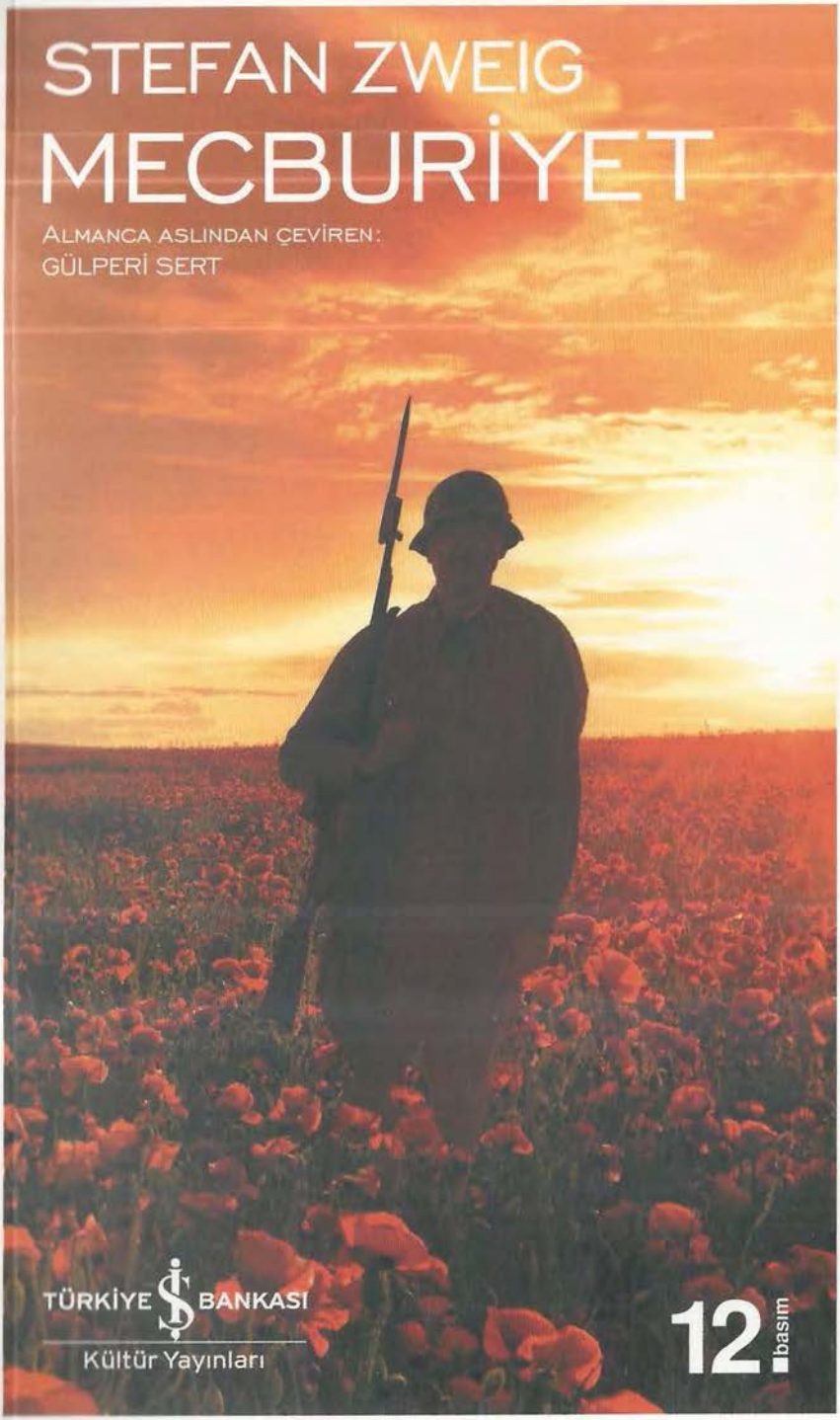
MODERN KLASİKLER DİZİSİ - 104

STEFAN ZWEIG

MECBURİYET

ALMANCA ASLINDAN ÇEVİREN:
GÜLPERİ SERT

TÜRKİYE İŞ BANKASI
Kültür Yayınları

12. basım

STEFAN ZWEIG • MECBURİYET

104

STEFAN ZWEIG
MECBURİYET

ÖZGÜN ADI
DER ZWANG

© TÜRKİYE İŞ BANKASI KÜLTÜR YAYINLARI, 2017
SERTİFİKA NO: 40077

EDİTÖR
GAMZE VARIM

GÖRSEL YÖNETMEN
BİROL BAYRAM

DÜZELTİ
MEHMET CELEP

GRAFİK TASARIM VE UYGULAMA
TÜRKİYE İŞ BANKASI KÜLTÜR YAYINLARI

1. BASIM AĞUSTOS 2017, İSTANBUL
12. BASIM ARALIK 2020, İSTANBUL

ISBN 978-605-295-160-6

BASKI: DÖRTEL MATBAACILIK SAN. VE TİC. LTD. ŞTİ.
Zafer Mah. 147. Sokak 9-13A Esenyurt İstanbul
Tel. (0212) 565 11 66 Sertifika No: 40970

Bu kitabın tüm yayın hakları saklıdır.
Tanıtım amacıyla, kaynak göstermek şartıyla yapılacak kısa alıntılar dışında gerek metin, gerek görsel malzeme yayınevinden izin alınmadan hiçbir yolla çoğaltılamaz, yayımlanamaz ve dağıtılamaz.

TÜRKİYE İŞ BANKASI KÜLTÜR YAYINLARI
İstiklal Caddesi, Meşelik Sokak No: 2/4 Beyoğlu 34433 İstanbul
Tel. (0212) 252 39 91 Faks (0212) 252 39 95
www.iskultur.com.tr

ÇEVİREN: GÜLPERİ SERT

1959'da İskenderun'da doğdu. A.Ü. Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Alman Dili ve Edebiyatı Bölümü'nü bitirdi. Anadolu Üniversitesi, Ege Üniversitesi ve Friedrich Wilhelm Üniversitesi Seminar für Orientalische Sprachen Enstitüsü'nde çalıştı. 1998'de Dokuz Eylül Üniversitesi'nde Almanca-İngilizce Mütercim Tercümanlık Bölümü'nü kurdu. Halen aynı bölümde profesör olarak görev yapmaktadır. Alman Dili ve Edebiyatı, Türk Edebiyatı, Karşılaştırmalı Edebiyat, Yazın Çevirisi ve Çeviri Eleştirisi üzerine makaleleri olan Sert'in iki telif kitabının dışında Alman, Amerikan ve Dünya Edebiyatından hazırladığı üç öykü seçkisi vardır. Sert ayrıca P. Ufellman, F. Nietzsche, W. Goethe, F. Kafka, W. G. Sebald, S. Zweig ve M. Kumpfmüller'den eserler çevirmiştir.

Modern
Klasikler
Dizisi - 104

Stefan Zweig

Mecburiyet

Almanca aslından
çeviren: Gülperi Sert

TÜRKİYE İŞ BANKASI
Kültür Yayınları

Çevirmenin Önsözü

Yazarın yazım aşamasında *Fahnenflüchtige* (Firari) olarak tasarladığı, sonrasında *Der Zwang* (Mecburiyet) adını verdiği ve 1920 yılında basılan eser, savaş karşıtı Zweig'ın yaşamından izler taşımaktadır. Kendisi de Birinci Dünya Savaşı'nı ülkesi dışında geçiren yazar o dönemde yaşadıklarını işlemiştir eserinde. Dört bir yanımızda savaşların olduğu, görüşleri nedeniyle vatanlarını terk etmek zorunda kalan entelektüellerin ve savaştan kaçan insanların başka ülkelerde yeni bir hayat kurmaya çalıştıkları günümüzde yüz yıl önce yazılmış bu eser hiç olmadığı kadar güncel aslında.

Bilinen savaş karşıtı eserlerden farklı olarak savaş sırasında evli bir çiftin kaçışının anlatıldığı eserde yazar "özgürlük mü yoksa sorumluluk mu" sorularına cevap arıyor. Vicdanının sesini dinleyip savaşa katılmak istemeyen ama vatana karşı kendini mecbur hisseden bir adamın iç dünyasını gözler önüne seriyor, aklından geçenleri anlamamıza çalışarak, hiçbir şekilde abartıya kaçmayarak, idealize etmeyerek. Vatana duyduğu sevgiyle karısına duyduğu sevgi arasında bir seçim yapmak zorunda kalınca sıkışıp kalan Ferdinand nasıl karar verecektir? Savaşa katılmayıp karısının yanında mı kalacaktır, yoksa vatanından gelen çağrıya

uyup cepheye mi koşacaktır? Vatanının kendisi üzerindeki gücü onu savaşa çekmeye yetecek midir? Dışardayken kendini kaçak hisseden bir insan ne kadar özgürdür? Vatan hayatından daha mı önemlidir? Güvende olmak, hayatta kalabilmek için her şeylerini arkada bırakıp giden insanlar neler yaşarlar? Cepheye koşan asker başka bir şansı olsa ne yapar? Zweig tüm bu soruların cevabını ararken okuru düşündürtüyor, doğru cevabı birlikte bulmaya çalışıyor.

Gülperi Sert
İzmir 2017

Kadın hâlâ derin uykuda, düzenli ve güçlü nefesler alıp veriyordu. Hafif aralanmış ağzı gülümseyecek ya da bir şeyler söyleyecek gibiydi ve yorganın altındaki genç, diri göğüsleri huzurla inip kalkıyordu. Pencerelerden içeriye yeni doğan günün ilk ışıkları vuruyordu. Fakat kış sabahının ışığı zayıftı. Karanlıkla aydınlık arası bir ışık kararsız bir şekilde vuruyordu uyuyan her şeye ve örtüyordu üstünü.

Ferdinand sessizce kalkmıştı, nedenini kendi de bilmiyordu. Şimdilerde bunu çok sık yaşıyordu; çalışırken birden kalkıyor, şapkasını kaptığı gibi evden çıkıyor, kendini tarlalara atıyor, hızla ve giderek daha hızla, bitkin düşünceye, dizleri titreyinceye, şakaklarındaki nabzı deli gibi atıncaya kadar koşuyor, sonunda kendini bilmediği yabancı bir yerde buluyordu. Ya da hararetli bir sohbetin ortasında öylece donup kalıyor, söylenenleri anlamıyor, soruları duymuyor, kendine gelmek için tüm gücüyle silkinmek zorunda kalıyordu. Bazen de akşamları üstünü değiştirmeyi unutuyor, ayağından çıkardığı ayakkabıları elinde, ya karısının seslenmesiyle yerinden sıçrayıncaya ya da birdenbire elindeki ayakkabılar yere düşünceye kadar yatağın kenarında öylece oturup kalıyordu.

Sıcak odasından balkona çıktığında soğuktan titremeye başladı. Farkında olmadan ısınmak için dirseklerini bedenine bastırdı. Aşağıdaki manzara hâlâ sisle kaplıydı. Yüksekteki evinden baktığında genellikle beyaz bulutların hızla süzülüşünü bir ayna gibi yansıtan Zürich gölünün üzerine şimdi kalın, süt gibi köpükler yayılmıştı. Bakışlarının ve ellerinin değdiği her yer nemli, karanlık, kaygan ve griydi; ağaçlardan sular damlıyor, kirişlerden nemler sızıyordu. Yeni güne uyanan dünya biraz önce selden kurtulmuş, saçlarından sular damlayan bir insana benziyordu tıpkı. Sisli gecenin içinden insan sesleri yükseliyordu, fakat bu sesler suda boğulan bir insanın çıkardığı hırıltılar gibiydi, bazen de çekiç sesleri ve uzaktaki bir kilisenin kulesinden çıkan çan sesleri geliyordu; fakat her zamanki gibi net değil, nemli ve paslı bir sesti duyulan. Islak bir karanlık duruyordu kendisiyle dünyası arasında.

Üşüyordu. Fakat yine de elleri ceplerinde, sisin ve karanlığın ardından ortaya çıkacak manzarayı görmek için hiç kıpırdamadan orada öylece duruyordu. Sis, gri bir kâğıt gibi aşağıdan yukarıya doğru yavaş yavaş kalkarken Ferdinand, aşağıda sabah sisinin arkasına gizlendiğinden emin olduğu ve düzenli, berrak çizgileriyle varlığını aydınlatan o çok sevdiği manzarayı sonsuzca özlediğini hissetti. Kim bilir kaç kez içindeki karmaşadan kaçıp bu pencereye gelmiş, dışardaki huzur dolu manzaraya bakarak rahatlamıştı; karşı kıyıda evler sevimli bir şekilde yan yana dizilmişti, mavi suları zarafetle yaran küçük bir vapur, kıyıda neşeyle süzülen martılar, kırmızı bacalardan çıkan ve öğleyin çalan çan sesleriyle birlikte göğe yükselen gümüş renkli dumanlar, ona o kadar açık, o kadar net bir şekilde 'Huzur! Hu-

zur!' diye bağırıyorlardı ki, dünyanın delirdiğini bilmesine rağmen bu güzelliklere inanıyor ve kendisine vatan seçtiği bu ülke sayesinde birkaç saatliğine de olsa kendi vatanını unutuyordu. Aylar önce zamandan ve insanlardan kaçan, savaşan ülkesinden İsviçre'ye gelmiş bir kaçaktı; gördüğü vahşet ve dehşet yüzünden korkudan büzülmüş, altüst olmuş ruhunun burada düzeldiğini, iyileştiğini ve yaralarının kabuk bağladığını fark etmiş, buranın eşsiz manzarasının, renklerinin onu kendisine çektiğini ve içinde resim yapma arzusunu uyandırdığını hissetmişti. Bu nedenle ne zaman bu manzarası kararsa, kendisini yabancı ve uzağa atılmış hissediyordu, tıpkı bu sabah saatlerinde olduğu gibi, çünkü sis her şeyin üzerini örtmüş, manzarasını engellemişti. Aşağıda, karanlıkta kapalı kalan herkese, onlar gibi uzaklarda gömülüp kalmış memleketinin insanlarına karşı sonsuz merhamet hissediyor, onlarla beraber olmak, yazgılarını paylaşmak için sonsuz bir özlem duyuyordu.

Bu mart sabahında sisler arasında bir yerde, bir kilisenin çanı dört kez çaldı, sonra sanki saati kendi söylüyormuş gibi sekiz kez daha çaldı. Ferdinand önünde dünya, arkasında uykusunun karanlığındaki karısı olmasına rağmen kendini bir kulenin tepesinde tarifsiz bir yalnızlık içinde hissediyordu. Yüreğinin derinliklerinde bu sis duvarını parçalamak, bir yerlerde uyanışın, aydınlanışın mesajını, yaşamın gerçekliğini, güvenliğini, kesinliğini hissetmek istiyordu. Bakışlarını ileriye yönelttiğinde, aşağıda köyün bittiği ve yolun kısa kıvrımlarla yukarıya kadar çıktığı yerde, sislerin içinde insan ya da hayvan, bir şeylerin yavaş yavaş hareket ettiğini sandı. Ne olduğu belli olmayan bu küçük şey gittikçe yaklaşıyordu, Ferdinand kendisinden başka birinin uyanık ol-

masına sevindi önce, öte yandan yakıcı ve hiç de sağlıklı olmayan bir merak sardı benliğini. Gri cismin ilerlediği yerde civar köylere ya da buraya çıkan bir dört yol ağzı vardı: Gelen yabancı bir an soluklanmak için duraklar gibi oldu. Sonra ağır ağır dar patikadan yukarı çıkmaya başladı.

Ferdinand birden huzursuzlandı. 'Bu yabancı da kim?' diye sordu kendi kendine. 'Nasıl bir mecburiyet onu da benim gibi sıcak yatağından sabahın ışığına çıkardı acaba? Bana mı geliyor, benden ne istiyor?' Hafif sisin içinden tanıdı onu: Postacıydı. Her sabah kilisenin çanı sekiz kez vurduğunda buraya tırmanırdı, Ferdinand onun uçlara doğru kırlaşan kızıl, denizci sakallı kaba yüzüne ve mavi gözlüğüne baktı. Nussbaum* idi adı, Ferdinand ise sert hareketleri ve mektubu vermeden önce ciddi bir tavırla büyük, siyah deri çantasını sağ tarafına çekerken vakur bir tavır takınması nedeniyle Nussknacker** diyordu ona. Ferdinand, onun yere kuvvetle basa basa, çantayı sol tarafına atıp, kısa bacaklarıyla son derece ciddi yürüdüğünü görünce gülümsemeden edemedi.

Fakat birden dizlerinin titrediğini hissetti. Gözlerinin üstüne doğru kaldırdığı eli bir anda felç olmuş gibi yana düştü. Bugün, dün ve haftalar boyunca hissettiği huzursuzluğu birden geri dönmüştü sanki. Postacının adım adım kendisine doğru geldiğini hissediyordu. Ne yaptığını bilmeden kapıyı açtı, uyuyan karısının yanından yavaşça geçerek dışarıya süzüldü ve hızla merdivenlerden indi, bahçe parmaklıklarından aşağıya, postacıya doğru yürüdü. Bahçe kapısında karşılaştılar. "Benim için... be-

* Fındık ağacı. (ç.n.)

** Fındıkkıran. (ç.n.)

nim için..." Üçüncüsünde söyleyebildi ancak: "Benim için bir şey var mı?"

Postacı ona bakabilmek için buğulanmış gözlüğünü kaldırdı. "Elbette, elbette." Bir hareketle siyah çantasını sağ tarafına aldı, parmaklarıyla –kocaman solucanlar gibiydiler, nemli ve soğuk sisten kızarmış parmaklarıyla– yokladı mektupları. Ferdinand titriyordu. Sonunda postacı çantadan bir mektup çıkardı. Büyük, kahverengi bir zarftı, üstünde "resmi" damgası ve Ferdinand'ın adı vardı. "İmzalamanız gerekiyor," dedi postacı, mürekkepli kalemini ıslatıp Ferdinand'a uzattı. Ferdinand heyecandan imza olarak okunmaz bir şekilde ismini karaladı.

Sonra şişman kırmızı elin ona verdiği mektubu aldı. Fakat Ferdinand'ın parmakları o kadar uyuşmuştu ki, zarf bir anda elinden kayıp yere, ıslak toprağa, nemli ağaç yapraklarının üzerine düştü. Almak için eğildiğinde kokuşmuş, çürümüş bir şeylerin kokusu geldi burnuna.

İşte buydu, haftalardır gizli ve sinsi bir şekilde huzurunu kaçıran, bozan buydu, iradesine rağmen beklediği mektuptu; anlamsız, saçma sapan, anlaşılmaz, bilinmeyen, anonim uzaklıklardan kendisine gelen, onu el yordamıyla arayan, daktiloda yazılmış donuk makine sözcükleriyle sıcak yaşamına, özgürlüğüne uzanan, saldıran bu mektuptu. Keşfe çıkmış bir süvari yeşil, sık ormanlıkta görünmez çelik bir namlunun kendisine yöneldiğini ve içindeki küçük kurşunun karanlığa, bedeninin içine girmek istediğini nasıl hissederse, Ferdinand da bu mektubun bir yerlerden çıkıp geleceğini biliyordu. Karşı koymak için çevirdiği, geceler boyunca düşüncelerine nüfuz eden tüm o küçük dolaplar boşunaydı demek: Ve

işte şimdi onu bulmuşlardı. Çok değil, daha sekiz ay önce öbür tarafta kendisini bir at tüccarı gibi muayene eden, kolundan tutup kaslarını yoklayan askeri doktorun karşısında çıplak, soğuktan ve tiksintiden titreye titreye durduğu ve kendini son derece aşağılanmış hissettiği sırada yaşadığımız bu çağın insan onurunu hiçe saydığına ve Avrupa'nın içine düştüğü esarete bizzat tanık olmuştu. Vatansever lafların boğucu havasına ancak iki ay dayanabilmişti, fakat bir süre sonra yavaş yavaş nefes alamaz hale gelmiş, insanlar onu ikna etmek için ağızlarını açtıklarında yalanın sarı rengini dillerinde görmeye başlamıştı. İnsanların söylediği her şey onu tiksindirmişti. Boş patates çuvallarıyla şafak vakti pazarın basamaklarında oturan ve soğuktan tir tir titreyen kadınların bakışları yüreğini parça parça etmişti: Yumruklarını sıkıp etrafta dolanırken öfke ve kinle dolmaya başladığını hissetmiş, içindeki bu inanılmaz nefretten tiksinti duymuştu. Sonunda birinin yardımıyla karısıyla birlikte İsviçre'ye geçebilmeyi başarmıştı, sınırı geçer geçmez birden içi yaşam sevinciyle dolmuştu. Başı o kadar dönmüştü ki bir direğe tutunmak zorunda kalmıştı. Uzun bir süre sonra ilk kez yeniden hayat, insan, eylem, irade, güç gibi duyguları hissetmişti. Ciğerleri havadaki özgürlüğü içine çekmek için hazırdı. Vatan onun için artık daha çok bir hapishane, bir mecburiyetti. Yabancı diyar ise dünyadaki vatanı, Avrupa insanlık demekti.

Fakat bu mutluluğu ve hafiflemiş duyguları pek uzun sürmedi; sonrasında o korku yine geldi. İsmiyle bu kanlı çalılığa takılıp kaldığını, geçmişinden kurtulamayacağını biliyordu. Bilmediği, tanımadığı, fakat onu bilen ve özgür bırakmayan bir şeyler olduğunu hissediyordu.

Görünmez bir yerlerde pusuya yatmış, uykusuz, soğuk bir gözün onu gözlediğini biliyordu. Tamamen içine döndü, 'Birliğine teslim ol' çağrılarını görmemek için hiç gazete okumadı, izini kaybettirmek için evini değiştirdi, mektuplarının karısı adına *poste restante** ile gönderilmesi için talimat verdi. İnsanların sorularına maruz kalmamak için onlarla konuşmaktan kaçınıyordu. Asla kente inmiyor, tuval ve boya alması için karısını gönderiyordu. Zürich gölü yakınlarındaki küçük bir köyde bir köylüden kiraladığı evde varlığını, ismini unutturmaya çalışıyordu. Fakat bildiği bir şey vardı: Herhangi bir çekmecede yüz binlerce kâğıdın arasında bir kâğıt vardı. Biliyordu. Günün birinde, herhangi bir yerde, herhangi bir zamanda bu çekmece çekilecekti – bu çekmecenin açıldığını duyuyordu, adını yazan daktilonun tuşlarının vuruşunu duyuyor ve biliyordu, bu mektup onu buluncaya kadar dolanacak, dolanacaktı.

Ve işte o mektup şimdi elindeydi, titriyordu, soğuktu ve fiziksel olarak parmaklarının arasındaydı. Ferdinand sükûnetini korumaya çalıştı. 'Bu yaprağın ne önemi var?' diyordu kendi kendine. 'Yarın öbür gün burada binlerce, on binlerce, yüz binlerce yaprak fundalıklarda çiçek açacak ve her biri benim için yabancı olacak, tıpkı bunun gibi. Bu "resmi" yazısı da ne demek? Okumam gerektiği anlamına mı geliyor? Ben kimsenin amiri ya da komutanı değilim, insanlar üzerinde yaptırım gücüm yok, kimseye emredemem, fakat kimse de bana bir şey emredemez. İsmim ne arıyor orada – bu ben miyim? Onun ben olduğumu söylemem için kim beni mecbur edebilir, orada ne yazdığını okumam için kim beni mec-

(Fr.) Kiralık posta kutusu. (ç.n.)

bur edebilir? Okumadan yırtarsam, parçaları göle kadar uçuşur ve ne ben bir şey bilirim ne de dünya. Bu mektubu görmezden gelebilirim, bir damlanın ağaçtan toprağa düşmesinden daha hızlı, yırtıp atabilirim. İçinde ne olduğunu ancak istersem öğrenebileceğim bu yaprak nasıl beni huzursuz edebilir? Ve ben istemiyorum. Ben özgürlüğümden başka bir şey istemiyorum.'

Parmakları sert zarfı yırtıp parçalarını lime lime etmek için geriliyordu. Fakat çok garip: Kasları onu dinlemiyordu. Ellerindeki bir şey iradesine karşıydı, itaat etmiyorlardı. Bütün kalbiyle yırtıp parçalamak istediği halde parmakları gayet dikkatle açtı zarfı, titreye titreye katlanmış beyaz kâğıdı düzeltti. Kâğıdın üzerinde zaten bildiği bir şey yazıyordu. "Sayı: 34.729 F. Sayın... M. Bölge Komutanlığı'nın emriyle askerliğe elverişliliğinizin tespiti için en geç 22 Mart'a kadar Bölge Komutanlığı'nın 8 nolu odasında tekrar muayeneye gelmeniz gerekmektedir. Askeri evrakı bu amaçla gideceğiniz Zürich Konsolosluğu'ndan temin edebilirsiniz."

Bir saat sonra odaya yeniden girdiğinde elinde bir buket çiçekle gülümseyerek yanına gelen karısıyla karşılaştı. Karısının yüzünde kaygısızlığın ışıltısı parlıyordu. "Bak, ne buldum ben?" dedi. "Orada, evin arkasında, çayırlarda açıyorlar, ağaçların arkasındaki gölgeliklerde hâlâ kar var." Karısını memnun etmek için elindeki çiçekleri aldı, sevdiğinin endişesiz yüzüne bakmamak için başını çiçeklerin üzerine eğdi ve ardından kendisine atölye yaptığı çatı katındaki odasına çıktı.

Fakat çalışamadı. Tuvalin önüne geçer geçmez daktilonun sert vuruşlarıyla yazılmış sözcükler gözlerinin önünde belirdi. Paletteki boyalar çamur ve kan gibi göründü gözüne. Cerahat ve yaralar geldi aklına. Hafif

gölgede duran kendi portresi, askeri üniformalı halini gösteriyordu. "Çılgınlık bu! Çılgınlık!" diye bağırdı, bağırırken de gözünün önüne gelen bu resimleri korkup kaçırtmak istercesine ayağıyla yere vurmaya başladı. Fakat elleri titriyor, ayaklarının altındaki yer sallanıyordu. Uzanmak istedi. Küçük bir sandalyeye çöktü ve karısı öğle yemeğine çağırıncaya kadar orada kaldı.

Aldığı her lokmada adeta boğuluyordu. Boğazında, yukarıda acı bir şeyler vardı; önce aşağıya inen, sonra yine yukarıya çıkan acı bir şey. İki büklüm hiç konuşmadan sessizce oturduğu yerden karısının kendisini izlediğini fark etti. Birden karısının usulca elini elinin üzerine koyduğunu hissetti. "Neyin var Ferdinand?" Yanıt vermedi. "Kötü bir haber mi aldın?" Sadece başıyla onayladı ve yutkundu. "Ordudan mı?" Yine sadece başıyla onayladı. Karısı sustu. Ferdinand da sustu. Bu düşünce adeta bunaltıcı ve boğucu bir şekilde birdenbire odanın ortasına düşmüş, odadaki her şeyi, nesneleri bir kenara itmişti, geniş ve yapış yapıştı, başlayıp da bitiremedikleri yemeklerin üzerine çökmüştü, adeta bir sümüklüböcek gibi enselerinde sürünüyor ve ürkütüyordu. Bu düşüncenin ağır yükünden orada öylece iki büklüm, sessizce oturuyor, birbirlerinin yüzüne bile bakmaya cesaret edemiyorlardı.

En nihayet karısı şunu sorduğunda sesinde bir şeyler kırılmış, yıkılmış gibiydi: "Seni konsolosluğa mı çağırdılar?" – "Evet." – "Peki gidecek misin?" Ferdinand titriyordu. "Bilmiyorum, fakat gitmek zorundayım." "Niçin zorundaymışsın? İsviçre'de sana emir veremezler. Burada özgürsün." Birbirine kenetlenmiş dişlerinin arasından öfkeyle tıslarcasına "Özgür! Bugün kim özgür ki?" dedi. – "Özgür olmak isteyen herkes. Ve en çok

da sen. Bu nedir ki?" – Karısı, onun önündeki kâğıdı sinirle fırlatıp attı. – "Bunun senin üzerinde nasıl bir gücü olabilir ki, zavallı bir büro memurunun yazdığı bu kâğıt parçasının senin gibi canlı, özgür bir insanın üzerinde nasıl bir gücü olabilir? Bu sana ne yapabilir, nasıl bir zarar verebilir?" – "Kâğıt değil, ama gönderen zarar verebilir." – "Kim gönderiyor bunu? Nasıl bir insan? Bir makine, insan öldüren bir makine. Fakat seni yakalayamaz." – "Milyonlarcasını yakaladı, beni neden yakalayamasın ki?" – "Çünkü sen istemiyorsun." – "Diğerleri de istemiyordu." – "Fakat onlar özgür değildi. Onlar silahların arasında kalmıştı, bu nedenle gittiler. Ama hiçbiri isteyerek gitmedi. Hiçbiri İsviçre'den o cehenneme bile isteye gitmezdi."

Heyecanını bir yana bıraktı, çünkü kocasının acı çektiğini görüyordu. Karşısındaki bir çocukmuş gibi içinde bir merhamet yükseldi. "Ferdinand," dedi ona yaslanırken, "doğru düşünmeye çalış. Korktun, bu sinsi, vahşi, kötü niyetli canavarın birine saldırdığında onu korkuttuğunu, ürküttüğünü biliyorum. Fakat düşün ve hatırla lütfen, biz bu mektubu bekliyorduk. Yüzlerce kez bu ihtimali düşünmüştük, ben onu yırtıp atacağını ve insan öldürmeye alet olmayacağını biliyor, seninle gurur duyuyordum. Unuttun mu?" – "Unutmadım Paula, biliyorum, fakat..." – "Şimdi konuşma," diye ısrar etti karısı. "Sinirlerin oldukça bozuk, konuştuklarımızı hatırla, yazdıklarını, –solda, çalışma masasının çekmecesinde duruyor– asla eline silah almayacağını açıkladığın o yazıyı hatırla. Çok kararlıydın..." Ferdinand hemen atıldı. "Asla kararlı olmadım! Asla emin değildim. Hepsi bir yalandı, korkularımdan bir kaçıştı. Ben bu sözcüklerle sadece kendimi kandırdım. Ve tüm

o sözler özgür olduğum sürece doğruydu, fakat beni çağıracakları zaman irademin zayıflayacağını biliyordum. Onların karşısında titrediğimi mi düşünüyorsun? Onlar hiçbir şey değil, – gerçekten içimde olmadıkları sürece sadece hava ve sözcükten ibaretler, yani hiçbir şey değiller. Fakat ben kendimin karşısında titredim, çünkü beni çağırdıklarında hemen gideceğimi biliyordum." – "Ferdinand, gitmek istiyor musun?" – "Hayır, hayır, hayır," dedi ayaklarıyla sertçe yere vurarak, "istemiyorum, istemiyorum, içimdeki hiçbir şey de istemiyor, hiçbir hücrem istemiyor. Fakat kendi irademe rağmen gideceğim, onların güçlerinin korkunçluğu da bu değil mi zaten; insanın kendi iradesine, kendi inancına rağmen onlara hizmet etmesi değil mi, korkunç olan? Keşke karşı koyabilecek iradem olabilse – fakat insanın eline böyle bir yazı geçince iradesi uçup gidiyor, itaat etmek mecburiyetinde kalıyor. Tıpkı öğretmen seslendiğinde ayağa kalkıp titreyen bir okul çocuğu gibi." – "Fakat Ferdinand, kim sesleniyor ki? Vatan mı? Bir memur! Canı sıkılmış bir büro memuru yalnızca! Ayrıca devlet bile bir insanı cinayet işlemeye zorlayamaz, buna hakkı yok..." – "Biliyorum, biliyorum. Büyük hümanist Tolstoy'dan da birkaç cümle söyle de tam olsun. Tüm argümanları biliyorum: Anlamıyor musun, beni çağırmaya hakları olmadığını ben de biliyorum, vazifemin onların her dediğini yapmak olduğuna ben de inanmıyorum. Ben de tek bir vazifem olduğunu biliyorum, insan olmak ve çalışmak. İnsanlığın ötesinde bir vatanım yok benim, insanları öldürmek gibi bir isteğim, hırsım yok, bunların hepsini biliyorum Paula, her şeyi ben de senin gibi açık ve net görüyorum – ancak onlar beni buldular, beni çağırıyorlar ve her şeye

rağmen, istemediğim halde gideceğimi biliyorum." – "Niçin? Niçin? Sana soruyorum: Niçin?" Ferdinand feryat etti: "Bilmiyorum. Belki de şu sıralar dünyadaki çılgınlık akıldan daha güçlü olduğu içindir. Belki de bir kahraman olmadığım ve kaçmaya cesaret edemediğim içindir... Bu açıklanabilecek bir şey değil. Bu bir nevi mecburiyet. Ve ben yirmi milyon insanı boğan o zinciri kıramıyorum, kıramam."

Yüzünü ellerinin içine gömdü. Başlarının üstündeki duvar saati zamanın nöbetçisi gibi bir aşağı bir yukarı gidip geliyordu. Kadın sessizce titriyordu. "Seni çağırıyorlar, kabul ediyorum, her ne kadar anlamasam da. Fakat burada da sana seslenen bir çağrı duymuyor musun? Seni burada tutan bir şey yok mu?" Ferdinand sinirlendi: "Resimlerim mi? İşim mi? Hayır! Artık resim yapamam. Bunu bugün hissettim. Ben çoktandır bedenim burada; aklım, ruhum öbür tarafta yaşıyorum. Tüm dünya yerle bir olurken, insanın kendisi için çalışması bir suç. Günümüzde artık hiç kimse sadece kendisi için hissedemez, kendisi için yaşayamaz."

Karısı ayağa kalktı ve döndü: "Yalnız kendin için yaşadığını bilmiyordum. Ben sanıyordum... sanıyordum ki, ben de senin dünyanın bir parçasıyım." Karısı sözlerine devam edemedi, gözyaşları sözlerinin arasına karışıyordu. Ferdinand onu sakinleştirmek istedi. Fakat karısının gözyaşlarının arkasındaki öfke karşısında korkup geri çekildi. "Git," dedi karısı, "git hadi! Ben senin için neyim ki? Bir kâğıt parçası bile değilim. Git o zaman, gitmek istiyorsan git!"

"Ben gitmek istemiyorum ki," dedi Ferdinand delice bir öfkeyle masaya yumruğunu indirirken. "Ben istemiyorum. Fakat onlar istiyor. Ve onlar güçlü. Ben ise

güçsüzüm. Onlar binlerce yıldır ne istediklerini çok iyi biliyorlar, çok iyi örgütlenmişler, çok kurnazlar, çok iyi hazırlanmışlar, yıldırım gibi tepemize düşüyorlar. Onların belli amaçları var, benimse zayıflamış, harap olmuş sinirlerim. Bu adil bir savaş değil. Bir makineye karşı gelinemez. İnsana karşı koyulabilir. Fakat bu bir makine, bir kasap makinesi, vicdanı ve aklı olmayan ruhsuz bir alet. Ona karşı koyulamaz."

"Elbette karşı koyabilirsin, mecbur kalırsan!" diye bağırdı karısı deli gibi. "Sen karşı koymazsan ben karşı koyarım. Sen zayıfsan da ben değilim. Ben böyle bir kâğıt parçası karşısında eğilmem. Bir kâğıtta yazılanlara bir canlıyı feda etmem. Gücüm yettiği sürece gitmene müsaade etmeyeceğim. Sen hastasın ve ben bunun için yemin edebilirim. Sinirleri zayıflamış bir insansın. Bir tabak kırılsa titremeye başlıyorsun. Bunu bir doktor görür ve anlar. Burada muayene ol, ben de seninle gelirim, doktora her şeyi anlatırım. Elbette seni bırakırlar. Yapman gereken tek şey, karşı koyman. İstediğin şey için ne olursa olsun mücadele etmen. Jeannot'yu hatırla, Parisli arkadaşını: Üç ay boyunca bir akıl hastanesinde gözlem altında tuttular, muayeneleriyle işkence ettiler, fakat o özgür bırakılıncaya kadar hepsine dayandı. Yapman gereken tek şey, istemediğini göstermek. Tüm hayatın söz konusu: Unutma, hayatını, özgürlüğünü, sahip olduğun her şeyi istiyorlar. Buna karşı koymalısın!"

"Karşı koymak! İnsan nasıl karşı koyabilir ki? Onlar herkesten güçlü, onlar dünyanın en güçlüleri."

"Bu doğru değil. Dünya onlara izin verdiği sürece güçlüler. Tek bir birey herhangi bir kavramdan daha güçlüdür her zaman, fakat kendisine inanmalı, iradesine

sahip çıkmalıdır. İnsan olduğunu ve insan kalmak istediğini unutmamalıdır, işte o zaman etrafını saran, beynini uyuşturan vatan, görev, kahramanlık gibi sözcükler, kan kokan, sıcak, canlı insan kanı kokan boş laflar olarak kalırlar. Dürüst ol, vatan hayatın kadar önemli mi senin için? Soylu hükümdarlarına bile kalmayan bir taşrayı resim yaptığın sağ elin kadar seviyor musun? Düşüncelerimizle, kanımızla içimizde oluşturduğumuz görünmez adalet dışında başka bir adalet olduğuna inanıyor musun? Hayır, cevabını ben vereyim, hayır! Bunun için gidersen eğer, kendine yalan söylemiş olacaksın..."

"Ben istemiyorum ki..."

"Bunu yeterince göstermiyorsun ama. Dahası sen artık hiçbir şey istemiyorsun. Senin yerine başkaları istiyor ve sen seni istemelerine bile sesini çıkarmıyorsun, bu bir suç. Sen nefret ettiğin bir şeye teslim oluyorsun ve bunun için kendi hayatını feda ediyorsun. Hayatını feda edeceksen neden inandığın bir şey için etmiyorsun? Kanını kendi düşüncelerin için feda etmek istiyorsan – et! Fakat neden yabancılar için feda etmek istiyorsun? Ferdinand unutma! Özgür kalmak için yeterince istekliysen karşındakiler kim olabilir, kötü kalpli deliler yalnızca! Sen özgür olmayı yeterince istemezsen işte o zaman seni ele geçirirler, o zaman deli sen olursun. Bana hep şöyle dedin..."

"Evet dedim, hepsini dedim, kendimi cesaretlendirmek için saçmaladım durdum. Karanlık ormanda korkan çocukların korkularından korktukları için şarkı söylemeleri gibi ben de büyük laflar ettim. Hepsi yalandı, şimdi korkunç bir şekilde farkındayım her şeyin. Çünkü beni çağırırlarsa hemen gideceğimi biliyordum..."

"Gidecek misin gerçekten? Ferdinand! Ferdinand!"

"Ben değil! Ben değil! İçimdeki bir şeyler gidecek – hatta çoktan gitti bile. Tıpkı bir okul çocuğunun öğretmeni geldiğinde kalkması gibi, benim içimde de bir şeyler ayağa kalkıyor; söylemiştim ya, titriyor ve itaat ediyor! Bir yandan da senin söylediklerini duyuyorum, doğru ve gerçek olduğunu, insanca ve gerekli olduğunu da biliyorum –bu benim yapmam gereken ve yapmak zorunda olduğum tek şey– bunu biliyorum, farkındayım, işte tam da bu nedenle alçakça ya gidişim. Fakat gidiyorum, bir şeyler bana hükmediyor! Hor gör beni! Ben de kendimi hor görüyorum. Fakat başka türlü davranmam imkânsız, başka türlü davranamam!"

İki eliyle masayı yumrukladı. Donuk, hayvanca, tutsak olmuş bir şeyler vardı bakışlarında. Karısı ona bakamıyordu. Ferdinand'a duyduğu sevgi, onu hor görmesine engel oluyordu. Yemek için hazırlanmış masadaki et soğuktu, bir leş gibiydi, ekmek siyahtı, parça parça cüruf gibi. Yemeklerden yükselen boğucu bir koku doldurmuştu odayı. Paula'nın gırtlağında bir tiksinti yükseldi, her şeyden tiksiniyordu. Pencereyi açtı. İçeriye hava girdi; hafif titreyen omuzları üzerinden mart ayına has mavi bir gökyüzü yükselmiş, beyaz bulutlar saçlarını okşuyordu.

"Bak!" dedi Paula sessizce. "Dışarıya bak! Bir kez olsun, lütfen, rica ediyorum. Belki de benim söylediklerimin hepsi doğru değildir. Kelimeler bazen yanılır. Fakat burada gördüğüm şey hakikat. Bu gördüğüm şey yalan söylemiyor. Bak aşağıda bir köylü sabanını sürüyor, genç ve güçlü. O neden kendisini öldürtmüyor? Çünkü onun ülkesinde savaş yok, çünkü onun tarlası karşı taraftan

birkaç kilometre ötede; bu nedenle bu yasa onun için geçerli değil. Ve şimdi sen de bu ülkedesin ve bu yasa senin için de geçerli değil. Görünmeyen, sadece birkaç kilometre içinde geçerli, o birkaç kilometrenin dışında ise geçerli olmayan bir yasa gerçek olabilir mi? Burada, barışın içinden karşı tarafa, savaşa baktığında anlamsızlığı görmüyor musun? Ferdinand bak gölün üzerinde gökyüzü ne kadar da berrak, renklere bak, insanların sevinmesi için bekleyen renklere bak; buraya, pencereye, yanıma gel ve bana gitmek istediğini bir kez daha söyle..."

"İstemiyorum! İstemiyorum! Sen de biliyorsun! Neden bakayım ki? Ben biliyorum, hepsini biliyorum, hepsini! Sen bana işkence ediyorsun. Söylediğin her kelime canımı acıtıyor. Hiçbir şey, hiçbir şey, ama hiçbir şey bana yardım edemez!"

Paula gücünün onun acısı karşısında zayıfladığını hissediyordu. Merhameti gücünü kırmıştı. Yavaşça ona döndü.

"Ne zaman... Ferdinand... ne zaman... gitmen gerekiyor konsolosluğa?"

"Yarın. Aslında dün gitmeliydim. Fakat mektup bana ulaşmamış. Ancak bugün ulaşabilmiş. Yarın gitmek zorundayım."

"Peki ya yarın gitmezsen? Bırak beklesinler. Burada sana hiçbir şey yapamazlar. Üstelik acelesi de yok. Bırak sekiz gün beklesinler. Onlara hasta olduğunu, yatakta yattığını yazarım.

Erkek kardeşim de aynı yöntemi denedi ve on dört gün kazandı. En kötü ihtimal sana inanmazlar ve konsolosluk doktorunu buraya gönderirler. Belki de doktor konuşabileceğimiz bir insandır. Üniforma giymeyenler daha bir insandır. Belki de yaptığın resimleri görür ve

senin gibi bir insanın cephede olmaması gerektiğine ikna olur. Yine de işe yaramazsa en azından sekiz gün kazanmış oluruz."

Ferdinand susuyordu ve karısı bu suskunluğunun kendisine karşı olduğunu biliyordu.

"Ferdinand söz ver bana, hemen yarın gitmeyeceksin! Bırak beklesinler. İnsanın kendisini duygusal olarak hazır hissetmesi lazım. Oysa şu an senin sinirlerin harap bir halde, onlar seninle istediklerini yaparlar. Yarın güçlü olacak olan onlar, oysa sekiz gün sonra sen güçlü olacaksın. Güçlü olursan beraber geçireceğimiz güzel günleri düşün! Ferdinand, Ferdinand, duyuyor musun?"

Paula onu sarstı. Ferdinand boş gözlerle bakıyordu. Bu donuk ve boş bakışlarda karısının söylediklerini duyduğuna ya da anladığına dair tek bir iz yoktu. Gözlerinde Paula'nın tanımadığı, daha önce hiç görmediği, derinlerden gelen bir dehşet ve korku vardı yalnızca. Ferdinand ağır ağır toparladı kendini.

"Haklısın," dedi sonunda. "Sen haklısın. Acelesi yok ya. Bana ne yapabilirler ki? Sen haklısın. Kesinlikle yarın gitmeyeceğim. Öbür gün de gitmeyeceğim. Sen haklısın. Mektup beni bulamamış olamaz mı? Mektup geldiğinde dışarıdaydım belki. Hasta olamaz mıyım? Hayır – postacı imzamı aldı ya. Fakat önemli değil. Sen haklısın. İnsan düşünüp taşınıp öyle karar vermeli. Sen haklısın. Sen haklısın."

Ferdinand ayağa kalktı, odanın içinde bir aşağı bir yukarı gidip gelmeye başladı. "Sen haklısın, haklısın," diye mekanik bir sesle tekrarlayıp duruyordu, ama sesi inandırıcılıktan yoksundu. "Sen haklısın, sen haklısın," diye tamamen dalgın, boş gözlerle aynı sözleri tekrarlı-

yordu. Paula kocasının düşüncelerinin bambaşka yerlerde, buradan çok uzaklarda, savaş bölgesinde, felaketin içinde olduğunu biliyordu. Onun sürekli, yüreğinden değil de, sadece dudaklarından dökülen "Sen haklısın, sen haklısın," cümlelerini duymaya daha fazla tahammül edemedi. Sessizce dışarıya çıktı. Bu sırada kocasının tıpkı zindandaki bir mahkûm gibi saatlerce bir aşağı bir yukarı gidip geldiğini duydu.

Ferdinand akşam yemeğine de hiç dokunmadı. Gergin, dalgın bir hali vardı, aklı başka yerdeydi. Ancak akşam yatağa yanına yattığında Paula onun korkusunun hâlâ canlı olduğunu hissetti; Ferdinand kendinden kaçmak istercesine Paula'nın yumuşak, sıcak bedenine sarıldı, sımsıcak ve titreyerek kenetlendi karısına. Fakat Paula bunun bir sevgi değil, kaçış olduğunun farkındaydı. Bir kramptı bu, gayriihtiyari bir kasılmaydı sadece, kocasının öpücükleri arasında gözyaşlarını hissetti, acı ve tuzlu gözyaşlarını. Sonra yine sessizliğe gömüldü Ferdinand. Paula ara sıra onun iç çektiğini duyuyordu. O zaman ona elini uzatıyor, Ferdinand da hiç bırakmayacakmış gibi karısının uzattığı eli tutuyordu. Paula da konuşmuyordu, sadece bir kez, o da hıçkırdığını duyduğunda onu teselli etmek için konuştu: "Daha sekiz günün var. Düşünme." Fakat ona düşünme dediği için kendinden utandı, çünkü ellerinin soğukluğundan, yüreğinin çarpmasından onun tek bir şeyi düşündüğünü, o tek bir düşünce tarafından yönetildiğini biliyordu ve onu düşüncelerinden uzaklaştıracak bir mucizenin olmadığının da bilincindeydi.

Şimdiye kadar bu evde ne suskunluk ne de karanlık kendini bu kadar ağır hissettirmişti. Tüm dünyanın dehşeti duvarların içine buz gibi işlemişti sanki. Sadece saat

hiç şaşırmadan vuruyordu, zamanın demir bekçisi gibi bir aşağı bir yukarı gidiyordu ve Paula bekçinin attığı her adımla bu insanın, sevdiği, yanında capcanlı yatan kocasının ondan uzaklaştığını hissediyordu; daha fazla dayanamadı, yataktan fırlayıp saatin sarkacını durdurdu. Artık zaman diye bir şey yoktu, yalnızca korku ve sessizlik vardı. Hiç konuşmadan uzandılar, günün ilk ışıkları vuruncaya kadar uyumadan öylece kaldılar, yan yana ve sessizce, ikisinin de yüreğinde düşünceler bir aşağı bir yukarı gidip geliyordu.

Dışarda henüz kış karanlığı vardı, şafak yeni sökü-yordu, gölün üzeri kalın bir kırç tabakasıyla kaplıydı. Ferdinand kalktı, çabucak giyindi, tereddüt içinde ve ne yapacağını bilmez bir halde kâh o odaya, kâh öbür odaya girip çıkıyordu; sonra birden şapkasını ve paltosunu kaptı, sessizce sokak kapısını açıp kendini dışarı attı. Sonraları kapının o buz gibi kolunu tutarken ellerinin titrediğini, birisi onu gözetliyor mu diye ürkek ürkek dönüp arkasına baktığını hatırlayacaktı sık sık. Gerçekten de onun içeriye sızmış bir hırsız olduğunu sanan evin köpeği hızla yerinden fırlayıp üzerine atladı, fakat sahibini tanıyınca ve okşanınca olduğu yerde pustu, sevinçle kuyruğunu sallayarak onunla gelmek istediğini belirttiyse de Ferdinand eliyle gelmemesini işaret etti – konuşmaya cesaret edemiyordu. Sonra neden acele ettiğini kendi de bilmeden birden bayırlı yoldan aşağı koşmaya başladı. Bazen arada bir duruyor, arkasına, siste yavaş yavaş kaybolan eve bakıyor, sonra yine yoluna devam ediyor, taşlara takılıp tökezliyor, arkasından biri kovalıyormuş gibi istasyona doğru koşuyordu; sonunda oraya vardığında durdu, ıslak giysilerinden buhar çıkıyor, alnından terler akıyordu.

Onu tanıyan birkaç köylü ve sıradan insanlar da oradaydı. Onu selamladılar, içlerinden bazıları onunla konuşmaya pek hevesliydiler, fakat onun hiç niyeti yoktu. İçindeki utançla karışık korku nedeniyle o an insanlarla konuşmaya çekiniyordu, fakat bu ıslak rayların önünde boş boş beklemek de canını yakıyordu. Ne yaptığını bilmeden tartının üzerine çıktı, içine bozuk para attı, göstergenin üzerindeki küçük aynada solgun ve ter içindeki yüzüne baktı, aşağıya inerken ve bozuk para tartının içinde yuvarlanırken göstergedeki kilosuna bakmadığını fark etti. "Ben delirdim, ben tamamen delirdim," diye mırıldandı kendi kendine. İçini bir korku kapladı. Bir banka oturdu, her şeyi sakince düşünmek için kendini zorladı. Fakat o sırada yanındaki sinyal çanlarının çalmasıyla yerinden sıçradı. Hemen ardından uzaktan lokomotifin tiz sesi duyuldu. Tren yanaştı. Ferdinand kendini bir kompartımana attı. Yerde kirli bir gazete duruyordu. Gazeteyi aldı, ne okuduğunu bilmeden gazeteye baktı, gördüğü tek şey onu tutan ve gittikçe daha çok titreyen elleriydi.

Tren durdu. Zürich'e varmışlardı. Sendeleyerek trenden indi. Nereye sürüklendiğini biliyordu ve iradesinin buna karşı koyduğunu, fakat başaramayıp zayıfladığını, gittikçe zayıfladığını da hissediyordu. Orada burada ufak tefek güç denemeleri yaptı. Bir tabelanın önünde durdu mesela, özgür iradesi olduğunu kendine kanıtlamak istercesine baştan aşağı yazılanları okumaya zorladı kendini. "Acelem yok ya," dedi sesini hafif yükselterek, fakat daha cümle dudaklarından çıkar çıkmaz oradan ayrılmıştı bile. İçindeki bu yakıcı gerginlik, onu ileriye iten bu bastırıcı sabırsızlık adeta bir motor gibiydi. Taksi bulmak için çaresizce etrafına bakındı. Bacakları tit-

riyordu. Önünden geçen bir taksinin hızla arkasından seslendi. İntihar eden bir kişinin kendini nehre atması gibi arabaya atladı. Gideceği yerin adını söyledi: Konsolosluğun olduğu cadde.

Araba hızla hareket etti. Ferdinand arkasına yaslanıp, gözlerini kapattı. Hızla uçuruma sürükleniyormuş gibi hissetse de, kendisini kaderine götüren aracın hızı adeta haz veriyordu. Öylece hiçbir şey yapmadan oturmak iyi gelmişti. Bu arada araba adrese gelmişti bile. Arabadan indi, parayı ödedi, asansöre bindi, mekanik bir şekilde yukarı çıkmak ve kaldırılmak aynı haz duygusunu uyandırmıştı. Sanki bütün bunları yapan kendisi değil de, o güçtü; tanımadığı, aklının almadığı, onu mecbur eden güç.

Konsolosluğun kapısı kapalıydı. Zili çaldı, cevap veren olmadı. İçinde bir ses yükseldi. 'Geri dön, çabuk uzaklaş, merdivenlerden in hemen.' Fakat tekrar zili çaldı. İçerden yavaş yavaş gelen birinin ayak sesleri duyuldu. Kapıyı kollarında kolluk, elinde toz bezi olan bir hizmetli açtı. Anlaşılan büroları temizliyordu. "Ne istiyorsunuz..." diye çıkıştı aksi bir tonla. "Konsolosluğa gelmiştim... ben... ben çağrıldım," diye kekeledi, bir hizmetlinin karşısında kekelemekten utanarak.

Hizmetli küstah bir tavırla "Tabeladaki yazıyı okumadınız mı? 'Mesai saatleri: 10.00-12.00' Şimdi kimse yerinde değil," dedikten sonra Ferdinand'ın ağzını açmasına fırsat vermeden kapıyı kapattı.

Ferdinand orada öylece kalakaldı. Yüreğinde sonsuz bir utancın ağırlığını hissediyordu. Saate baktı. Henüz yediyi on geçiyordu. "Delilik bu! Ben delirdim!" diyerek kekeledi. Ve yaşlı bir insan gibi merdivenlerden titreye titreye indi.

İki buçuk saat – bu ölü zaman onun için korkunçtu, çünkü bekleyerek geçireceği her dakika gücünü biraz daha kaybedeceğini biliyordu. Buraya geldiğinde sabırsız ve hazırdı, her şeyi önceden hesaplamış, her sözcüğü yerine yerleştirmiş, tüm olacakları kafasında canlandırmıştı. Fakat şimdi gücüyle arasına iki saatlik bir demir perde inmişti. İçindeki tüm ateşin dağıldığını, hafızasındaki tüm sözcüklerin birer birer silindiğini, birbirlerinin üzerine düştüğünü, birbirlerine tosladığını dehşetle fark etti.

Ferdinand olayların şöyle seyredeceğini düşünmüştü: Konsolosluğa gidecekti; orada biraz tanıdığı askeri ataşe yardımcısına geldiğini haber vereceklerdi. Onunla arkadaşlarıyla birlikte olduğu bir ortamda tanışmış, havadan sudan sohbet etmişti. Hiç değilse karşısındakinin kim olduğunu biliyordu; zarif, görmüş geçirmiş, yardımseverliği konusunda kibirli, alçakgönüllüymüş gibi davranan, memur gibi görünmemek için çaba sarf eden bir aristokrattı. Bu hırs tüm konsolosluk çalışanlarında vardı; hepsi de bir diplomat, söz sahibi, güçlü, üstün bir kişi olarak görülmek istiyorlardı; Ferdinand da tam bu şekilde hareket edecekti. Geldiğini bildirecek, önce genel konulardan bahsedecek, sonra 'Eşiniz nasıllar?' diye soracaktı. Ataşe yardımcısı da ona, oturmaz mısınız, diyecek, sigara ikram edecek ve sonunda 'Size nasıl yardımcı olabilirim?' diyerek aralarındaki sessizliği bozacaktı.

Ataşe yardımcısının da ona sorular sorması gerekecekti; bu önemliydi ve unutmaması gerekiyordu. Bunun üzerine Ferdinand da son derece soğukkanlı ve kayıtsız bir şekilde şöyle yanıt verecekti: 'Bana bir yazı geldi. Muayene olmak için M.'ye gitmek istiyorum. Herhalde bir yanlışlık oldu. Zamanında aynı yerde ayrıntılı mua-

yene olmuştum ve askerliğe elverişli olmadığım anlaşılmıştı.' Bunu gayet soğukkanlı bir şekilde söylemeliydi, yüzüne bakan, onun bu durumu bir yanlışlık olarak gördüğünü düşünmeliydi. Ataşe yardımcısı bunun üzerine –Ferdinand onun umursamaz tavrını biliyordu– kâğıdı alacak ve kontrol amaçlı yeni bir muayenenin gerekli olduğu yolunda bir açıklama yapacak, bir tarihte askerliğe uygun olmadığı açıklananların da bu dönemde tekrar kaydolmak mecburiyetinde olduklarını gazetelerde okumuşsunuzdur, diyecekti. Ferdinand da kendinden emin, kayıtsızca omuzlarını silkerek şöyle diyecekti: 'Ah öyle mi? Ben gazete okumuyorum, pek zamanım yok. Çalışmam gerekiyor da.' Bu sözlerinden ataşe yardımcısı tüm bu savaşın Ferdinand için hiçbir anlam taşımadığını, onun ne kadar soğukkanlı ve özgür biri olduğunu görecekti. Ve tabii ki ataşe yardımcısı Ferdinand'a bu talebin gereğini yerine getirmek zorunda olduğunu, kendisinin elinden bir şey gelmediğini, askeri makamların böyle buyurduğunu vs söyleyecekti... İşte o an harekete geçme zamanıydı. Ferdinand 'Anlıyorum, fakat işimi bırakmam imkânsız. Bir sergi için anlaşma yaptım ve adamı yüzüstü bırakamam. Söz verdim,' demeliydi. Sonra da ataşe yardımcısından süreyi uzatmasını ya da yeniden muayenesinin burada konsolosluk hekimi tarafından yapılmasını isteyecekti.

Buraya kadar her şey kesindi. Fakat buradan sonra ihtimaller çatallaşıyordu. Ya ataşe yardımcısı bu öneriyi hemen kabul edecek ve Ferdinand zaman kazanacaktı ya da ataşe yardımcısı kibarca –o soğuk, kaçamak ve birden resmileşen nezaketiyle– bunun yetkisini aşacağını ve yasal olmadığını söyleyecek ve Ferdinand da bir karar vermek zorunda kalacaktı.

O zaman Ferdinand ayağa kalkacak, masaya yaklaşıp kararlı, ama son derece kararlı bir sesle; sarsılmaz ve içten gelen bir kararlılıkla şöyle diyecekti: 'Söylediklerinizi anlıyorum, fakat lütfen maddi yükümlülüklerim nedeniyle askere çağrılmamın gereğini hemen yerine getirme hususunda engellerim olduğu ve söz konusu ahlaki görevi tamamlayıncaya kadar askerlik görevimi üç hafta erteleyeceğim ve tüm sorumluluğun bana ait olduğu zapta geçirilsin. Elbette vatana olan görevimden kaçmak gibi bir düşüncem yok.' Aklında kurduğu bu cümlelerden dolayı kendisiyle gurur duydu. 'Zapta geçirilsin', 'maddi yükümlülükler' – sözcükleri kulağa çok nesnel ve resmi geliyordu. Ataşe yardımcısı ona bunun hukuki sonuçlarını hatırlatacak olursa o zaman ses tonunu biraz daha sertleştirip, meseleyi soğukkanlılıkla halletmeyi tercih edecek ve şöyle diyecekti: 'Yasayı biliyorum, hukuki sonuçlarının da farkındayım. Fakat verdiğim söz benim için en önemli yasadır ve onu yerine getirmek için her türlü güçlüğü göze almak mecburiyetindeyim.' Bunu dedikten sonra eğilip selam verecek, konuşmayı orada kesip kapıya gidecekti. Böylece onun herhangi bir işçi ya da çırak gibi konuşmanın bitmesini beklemeyeceğini, aksine konuşmanın ne zaman biteceğine karar verenin o olduğunu göreceklerdi.

Bir aşağı bir yukarı gidip gelirken bu sahneyi kafasında üç kez tekrarladı. Konuşmanın yapısını, tonunu pek beğenmişti, şimdiden repliğini bekleyen bir sahne oyuncusu gibi sabırsızlanmaya başlamıştı. Sadece bir yer tam istediği gibi olmamıştı. 'Elbette vatana olan görevimden kaçmak gibi bir düşüncem yok.' Konuşurken vatanperverliğine dair birkaç nazik sözcük de eklemeliydi, mutlaka eklemeliydi; inadından değil de henüz hazır olmadığı

için gidemediği, görevin ne kadar gerekli olduğunu bildiği –elbette yalnızca onların önünde– fakat kendisinin bir gereklilik olarak görmediği anlaşılmalıydı. 'Vatan görevi' – bu sözcükler fazla yapmacık ve gerçekdışıydı. Düşündü. Belki 'Vatanın bana ihtiyacı olduğunu biliyorum,' demeliydi. Hayır, bu daha komikti. Ya da şöylesi daha mı iyiydi: 'Vatanın çağrısından kaçmak gibi bir düşüncem yok.' Evet, bu daha iyiydi. Fakat yine de tam hoşuna gitmemişti. Çok yaltakçı geliyordu kulağa, fazla eğilip bükülmüş gibi. Düşünmeye devam etti. En iyisi şöyle olacaktı: 'Görevimin ne olduğunu biliyorum,' – evet, en doğrusu bu olacaktı; bu cümlenin ucu açıktı, iki tarafa da çekilebilirdi, doğru ya da yanlış anlaşılabilirdi. Kısa ve özdü. Bu cümleyi diktatörce de söyleyebilirdi: 'Görevimin ne olduğunu biliyorum.' – Bir tehdit gibiydi neredeyse. Artık hepsi olması gerektiği gibiydi. Fakat yine de sinirli sinirli saatine baktı. Saat geçmek bilmiyordu. Henüz sekizdi.

Cadde onu adeta oradan oraya sürüklüyor, nereye gideceğini bilmiyordu. Bir kafeye girdi, gazete okumaya çalıştı, fakat yazılanlardan rahatsız oldu, her yerde vatan ve askerlik görevinden bahsediyordu ve bunlar kafasını karıştırıyordu. Bir konyak içti, sonra boğazındaki acı tattan kurtulmak için bir tane daha içti. Gergin bir şekilde zamanı nasıl geçireceğini düşünüyor, bir yandan da kafasında tasarladığı konuşmanın parçalarını bir araya getirmeye çalışıyordu. Birden eliyle yüzüne dokundu; "Tıraş olmayı unutmuşum, tıraşsızım!" dedi. Hemen berbere koştu, saçlarını kestirdi, tıraş oldu, bekleme süresinin yarım saati daha geçmişti. Ve sonra birden şık görünmesi gerektiği geldi aklına. Böyle şeyler orada önemliydi. Yalnızca yoksul insanlara kibirli-

lik taslarlar, onları terslerlerdi; fakat şık giysiler içinde görmüş geçirmiş bir beyefendi gibi giderse başka türlü davranırlardı. Bu düşünce onu heyecanlandırdı. Ceketini fırçalattı, eldiven almaya gitti. Hangi rengi seçeceğini uzun uzun düşündü. Sarı aşırı kışkırtıcıydı, züppe işi gibiydi; göze çarpmayan açık gümüş rengindeki daha iyiydi. Sonra yine caddede dolanmaya başladı. Bir terzinin aynası önünde durup kendisine baktı, kravatını düzeltti. Eli çok boş kalmıştı, bir baston ziyaretine tesadüfi ya da kayıtsız bir hava verebilirdi. Hemen koşup bir baston aldı. Dükkândan çıktığında saat kulesinin saati dokuz kırk beşi gösteriyordu. Kafasındakileri bir kez daha tekrarladı. Harika. İfade etmek istediği şeyin yeni versiyonu şuydu: 'Ben görevimin ne olduğunu biliyorum.' Son derece etkileyiciydi. Kendinden emin ve sağlam adımlarla dükkândan ayrıldı, merdivenleri bir delikanlı gibi çıktı.

Bir dakika sonra hizmetli henüz kapıyı açmıştı ki planının yanlış olduğu duygusuyla sıkılmaya başladı. Hiçbir şey beklediği gibi gitmedi. Askeri ataşe yardımcısını sorduğunda, ziyaretçisi olduğu, beklemesi gerektiği söylendi. Ve hiç de kibar olmayan bir tavırla asık suratlı üç kişinin oturduğu sıradaki bir koltuk gösterildi. Ferdinand istemeye istemeye oturdu, düşmanca bir tavır hissetti; sanki kendisi bir mesele, bir dava, halledilmesi gereken bir işti. Yanında oturanlar birbirlerine hayat hikâyelerini anlatıyorlardı; içlerinden ağlamaklı, son derece bezgin sesli biri iki yıl boyunca Fransa'da enterne edildiğini, konsoloslukta hiç kimsenin eve dönmesi için para vermediğini anlattı; bir başkası, hiçbir yerde kendisine iş verilmediğini, üç çocuğunun olduğunu söyledi. Ferdinand öfkeyle titriyordu. Ricacıların

arasına oturtulmuştu ve bu küçük insanların bezgin ve isyankâr tarzı onu geriyordu. Yapacağı konuşmayı bir kez daha tekrar etmek istiyor, fakat aptalca konuşmalar düşüncelerini toparlamasını engelliyordu. Elinden gelse hepsine 'Susun artık serseriler!' diye bağıracak ya da cebinden çıkardığı parayı ellerine tutuşturup evlerine yollayacaktı; fakat iradesi çok zayıftı, şapkası elinde, diğerleri gibi o da oturuyordu. Bu sürekli gelip gitmeler, kapının açılıp kapanması dikkatini dağıtıyordu; her defasında bir tanıdık içeriye girecek, onun burada ricacılarla birlikte oturduğunu görecek diye korkuyordu ve kapı her açıldığında kalkmak için hazırlanıyor, fakat hayal kırıklığına uğrayıp tekrar yerine oturuyordu. Zaman geçtikçe kalkıp gitmesi gerektiğine, tüm gücünü kaybetmeden hızla buradan uzaklaşması gerektiğine inandı. Bir ara kendini toparladı, ayağa kalktı ve nöbetçi gibi yanlarında dikilmiş hizmetliye "Yarın yeniden gelirim," dedi. Fakat hizmetli onu rahatlatmak için "Sayın ataşe yardımcısı birazdan sizi alacak," dediğinde dizleri titremeye başladı. Burada tutukluydu, karşı koyması imkânsızdı.

Sonunda bir kadın çıktı ataşe yardımcısının yanından, gülümseyerek ve kibirle bekleyenlere doğru küçümser bir bakış fırlattı, hemen arkasından da hizmetli seslendi: "Sayın ataşe yardımcısı sizi bekliyor." Ferdinand ayağa kalktı, bastonunu ve eldivenlerini pencerenin pervazında unuttuğunu çok geç fark etti, fakat artık geri dönüp alamazdı. Ataşe yardımcısının odasının kapısı açılmıştı bir kere; bakışları arkada, düşünceleri karmakarışık içeriye girdi. Ataşe yardımcısı çalışma masasında oturmuş bir şeyler okuyordu, başını kaldırıp ona şöyle bir baktı, başıyla selam verdi, oturması-

nı söylemeden kibarca ve soğuk bir tavırla gülümsedi. Ayağa kalkıp, "Ah bizim *Magister artium.** Bekleyin, bekleyin," diye yandaki odaya seslendi: "Lütfen, Ferdinand R.'nin dosyasını... evvelki gün işlemi yapılan, hani silah altına alma emri gönderilen." Otururken de Ferdinand'a "Demek siz de bizi terk ediyorsunuz! Umarım burada İsviçre'de güzel vakit geçirmişsinizdir. Ayrıca çok iyi görünüyorsunuz," dedi; bu arada önüne getirilen dosyaya şöyle bir göz gezdirip "M.'deki birliğe katılacak... evet, evet... tamam... hepsi tamam... evrakı hazırlatmıştım. Yol giderlerinizin karşılanmasını istemiyorsunuz herhalde değil mi?" diye devam etti. Ferdinand orada öylece kararsız duruyordu, ağzında bir şeyler gevelediğini duydu: "Hayır, hayır." Ataşe yardımcısı evrakı imzalayıp Ferdinand'a uzattı. "Aslında yarın hareket etmeniz gerekiyor. Fakat o kadar da acelesi olduğunu sanmıyorum. Son yapıtınızın üzerindeki boyaların kurumasını bekleyebilirsiniz. İşlerinizi halletmek için bir iki güne daha ihtiyacınız varsa halledebilirsiniz, sorumluluk bana ait, ben idare ederim. Vatanınız için bir iki günün önemi yoktur herhalde." Ferdinand bunun bir espri olduğunu ve gülümsemesi gerektiğini anladı ve gerçekten de dudaklarının kibarca büküldüğünü hissetti. 'Bir şeyler söylemeliyim, şimdi bir şeyler söylemek zorundayım,' diyordu içindeki ses, 'baston gibi durmamalıyım orada öyle.' Sonunda ağzından şu sözler çıktı: "Celp emri yeterli mi... başka bir şeye ihtiyacım yok mu... pasaportumu almayayım mı?" "Hayır, hayır," diyerek gülümsedi ataşe yardımcısı, "sınırda size güçlük çıkarmayacaklardır. Ayrıca geleceğiniz bildi-

(Lat.) Usta sanatçımız. (ç.n.)

rildi. Size iyi yolculuklar!" Elini uzattı. Ferdinand böylece görüşmenin bittiğini anladı. Gözleri karardı, el yordamıyla kapıya yöneldi, tiksintiden boğulacak gibiydi. "Sağdan, lütfen sağdan," diye sesleniyordu arkasındaki ses. Yanlış kapıya yönelmişti ki ataşe yardımcısı gülümseyerek onu –Ferdinand karmaşık duygularının ortasında hissedebildiği kadarıyla– doğru kapıya yöneltti. "Teşekkürler, teşekkürler... lütfen siz zahmet etmeyin," diye kekeledi, lüzumsuz nezaketine öfkelenerek. Dışarıya henüz çıkmış ve hizmetli bastonunu ve eldivenlerini henüz eline vermişti ki birden 'Maddi yükümlülük... zapta geçirilsin,' cümleleri geldi aklına. Hayatında hiç olmadığı kadar utandı. Bir de teşekkür etmişti ona, kibarca teşekkür etmişti. Fakat öfkelenecek hali bile kalmamıştı. Solgun yüzle merdivenlerden indi. Hissettiği tek şey, artık o giden kişinin kendisi olmadığıydı. Bütün dünyayı ayakları altına alan güç, o yabancı, acımasız güç sonunda onu da ele geçirmişti.

Ancak akşama doğru varabildi eve. Tabanları yanıyordu, saatlerce amaçsız dolaşıp durmuş, üç kez kendi evinin kapısından dönmüştü; sonunda evin arkasından, bağların içindeki gizli yoldan eve girmeye çalıştı. Fakat köpek, sadık köpekleri onu gördü, sevinçle havlayarak üzerine atlayıp kuyruğunu sallamaya başladı. Karısı kapıda duruyordu, Ferdinand bir bakışta onun her şeyi bildiğini anladı. Tek kelime etmeden karısını takip etti, utançtan adeta kaskatı kesilmişti.

Fakat karısı ona karşı sert davranmadı, Ferdinand'ın yüzüne bakmıyordu, belli ki ona acı vermek istemiyordu. Biraz soğumuş eti masaya koydu. Ferdinand itaat edercesine oturduğunda o da yanına geldi. "Ferdinand," dedi, sesi çok titriyordu, "sen hastasın. Şimdi seninle ko-

nuşulmaz. Niyetim seni suçlamak değil, sen kendi iradenle davranmıyorsun ve ben ne kadar ıstırap çektiğini hissediyorum. Tek bir konuda bana söz vermeni istiyorum, benimle konuşmadan herhangi bir şey yapmayacaksın."

Ferdinand susuyordu. Karısının sesi gittikçe yükseldi.

"Ben bugüne kadar senin özel işlerine hiç karışmadım, kendi kararlarını özgür iradenle vermeni istedim hep. Fakat şimdi sadece kendi hayatınla değil, benim hayatımla da oynuyorsun. Mutluluğumuz için yıllarca uğraştık ve ben onu senin gibi devlete, cinayete, senin kibrine ve zayıflığına kurban etmeyeceğim. Hiç kimseye vermeyeceğim, duyuyor musun, hiç kimseye. Sen onların karşısında acizsen de ben değilim. Ben neler olduğunun farkındayım. Ve pes etmeyeceğim."

Ferdinand hâlâ susuyordu, onun suçunun bilincinde bir köle gibi susması yavaş yavaş karısını iyice öfkelendirdi. "Ben hiçbir şeyi bir yazı parçasına kurban etmeyeceğim, sonunda öldürmek olan hiçbir yasayı tanımıyorum. Herhangi bir makamın bana boyun eğdirmesine izin vermeyeceğim. Siz erkekler, hepiniz ideolojileriniz yüzünden çürümüşsünüz, sizler politika ve etik diyorsunuz, oysa biz kadınlar neyin ne olduğunu hissediyoruz. Vatanın ne demek olduğunu ben de biliyorum, fakat bugün ne anlama geldiğini de biliyorum: Cinayet ve esaret! İnsan bir halkın üyesi olabilir, fakat halkı çıldırdığında kendisinin de çıldırması gerekmez. Sen onlar için bir rakamdan, bir sayıdan ibaretsin, bir alet, anlamsızca ve vicdansızca ölüme gönderilen bir askersin yalnızca, oysa benim için kanlı canlı bir insansın, bu nedenle onlara katılmana izin vermeyeceğim. Onlar istedi diye senden vazgeçmeyeceğim. Şimdiye kadar asla senin yerine karar

verme cüretinde bulunmadım, fakat şimdi seni onlardan korumak benim görevim; şimdiye kadar aklı başında, ne yaptığını bilen bir insandın, oysa şimdi dışarıdaki milyonlarca kurban gibi özgür iradesini kaybetmiş, ne yaptığını bilmeyen, yalnızca kendisine söylenen emirleri yerine getirmeye çalışan, bozuk ve hatta paramparça olmuş bir görev makinesisin. Seni kullanmak, istediklerini yaptırabilmek için aklını ele geçirdiler, fakat beni unuttular, ben bugün hiç olmadığım kadar güçlüyüm."

Ferdinand anlaşılmaz bir şekilde susuyordu. Ne başkalarına ne de karısına karşı direnç gösterecek durumdaydı.

Paula savaşmaya hazırlanan biri gibi ayağa kalktı. Sesi sert, katı ve gergindi.

"Konsoloslukta sana ne dediler? Bilmek istiyorum." Aslında bu bir emirdi. Ferdinand yorgun bir şekilde kâğıdı çıkarıp karısına uzattı. Paula kaşlarını çatarak okudu yazıyı, dişlerini sıktı, sonra da aşağılarcasına kâğıdı masanın üzerine fırlattı.

"Beyefendilerin acelesi var anlaşılan. Hemen yarın istiyorlar. Sen muhtemelen bir de teşekkür etmişsindir onlara, hazır ola geçip topuk selamı vermişsindir itaatkâr bir şekilde. 'Yarın birliğinize katılın. İhmal etmeyin.' Daha doğrusu bir köle gibi kabullenmişsindir. Hayır, o kadar uzun boylu değil. O kadar da değil!"

Ferdinand kalktı; yüzü solgundu, eliyle sıkıca koltuğa tutunuyordu. "Paula kendimizi kandırmayalım. Buraya kadarmış. Bundan kurtuluş yok. Karşı koymaya çalıştım. Ama olmadı. Ne yapalım, ben bu kâğıt parçası kadarım işte. Bu kâğıdı yırtsam da, atsam da ben oyum. İşimi daha da zorlaştırma. Hem burada da özgür olamayacaktım. Her saat öbür taraftan bir şeylerin bana

seslendiğini, beni aradığını, beni kendine çektiğini, sürüklediğini hissedecektim. Oysa öbür tarafta her şey benim için daha kolay olacak, esaretin içinde de bir özgürlük vardır nasılsa. İnsan kendini kaçak hissettikten sonra hiçbir yerde özgür değildir, içerde ya da dışarda olmuş hiç fark etmez. Hem sonra neden en kötüsünü düşünüyoruz ki? Onlar beni ilkinde geri göndermişlerdi, neden şimdi de göndermesinler? Belki de bana silah vermezler, hatta ben sıradan, basit bir görev vereceklerine eminim. Neden hemen en kötüsünü düşünüyoruz? Belki hiç de o kadar tehlikeli değildir, belki de şansım yaver gider."

Paula'nın tavrı değişmedi. "Önemli olan bu değil Ferdinand. Sana kolay ya da zor bir görev vermeleri değil önemli olan, tam tersine nefret ettiğin bir görevi kabul edecek misin, etmek zorunda mısın, etmeyecek misin? Aksini düşünmene rağmen dünyanın işlediği bu en büyük suça ortak olacak mısın, olmayacak mısın? Çünkü itiraz etmeyen, karşı koymayan herkes suç ortağıdır. Ve sen itiraz edebilirsin, bu yüzden itiraz etmek zorundasın, karşı koymak zorundasın."

"İtiraz edebilir miyim gerçekten, karşı koyabilir miyim? Hiçbir şey yapamam. Artık hiçbir şey yapamam. Eskiden beni güçlü kılan her şey, bu saçmalıklara karşı duyduğum tiksintim, nefretim, öfkem şimdi beni eziyor, mahvediyor. Lütfen bana acı çektirme, senden rica ediyorum, bana işkence etme, bana bunları söyleme!"

"Ben hiçbir şey söylemiyorum. Asıl sen onların yaşayan bir insan üzerinde hakları olmadığını kendine söylemeli, kendini inandırmalısın."

"Hak! Hukuk! Bugün dünyanın neresinde hak kaldı. İnsanlar onu katletti. Herkesin hakları var, fakat onla-

rın, onların gücü var ve bugün güç demek her şey demek."

"Neden onların gücü var? Çünkü bu gücü onlara siz veriyorsunuz. Ve sizler korkak olduğunuz müddetçe onların gücü hep olacaktır. Tüm bunlar, yani insanlığın bugün korkunç dediği şey, yeryüzündeki on insanın iradesinden ibaret ve on insan bunu yeniden yıkıp yok edebilir. Bir insan, yaşayan tek bir insan onlara karşı durarak bu gücü yerle bir edebilir. Fakat sizler boyun eğdiğiniz, belki paçamı kurtarabilirim dediğiniz müddetçe, onları can evinden vurmak yerine, onlara itaat ettiğiniz müddetçe, sizler sadece bir kölesiniz ve bunu da hak ediyorsunuz demektir. Erkek dediğin çaresizce boyun eğmez, 'hayır' demek zorundadır, bugün yerine getirmek zorunda olduğunuz tek görev budur, hayvan gibi kendini öldürtmek değil."

"Fakat Paula... ne düşünüyorsun... ne yapmalıyım?.."

"İçinde bir şeyler hayır diyorsa, sen de hayır demelisin. Biliyorsun, ben senin hayatını, özgür bir insan olmanı, mesleğini seviyorum. Fakat bugün bana 'Benim öbür tarafa gitmem ve silahımla hak aramam lazım,' dersen ve ben bunu gerçekten yapmak zorunda olduğuna inanırsam, o zaman sana 'Git!' derim. Fakat bir yalan uğruna, kendin bile inanmadığın bir şey için, sadece güçsüz ve korkak olduğun için, arada kaynayıp kurtulurum umuduyla gideceksen, o zaman seni hor görürüm, evet seni hor görürüm. İnsanlık adına gideceksen, inandığın bir şey uğruna gideceksen seni tutmam. Fakat canavarlar içinde bir canavar, köleler içinde bir köle olmak için gitmek istiyorsan, karşında olurum. İnsan bir amaç uğruna kendinden vazgeçebilir, fakat başkalarının çılgınca

fikirleri uğruna değil. Bırak vatan için ona inananlar ölsünler..."

"Paula!" Ferdinand gayriihtiyari ayağa fırladı.

"Çok mu açık konuşuyorum? Onbaşının nefesini ensende hissetmeye başladın mı? Korkma! Hâlâ İsviçre'deyiz. Susmamı ya da 'Sana bir şey olmayacak,' dememi bekliyorsun. Fakat şimdi duygusallığın sırası değil. Bu bir ölüm kalım meselesi. Her şey, sen, ben bir dönüm noktasındayız."

"Paula!" Ferdinand yine araya girmeye çalıştı.

"Hayır, artık sana acımıyorum. Ben seni özgür bir insan olduğun için seçtim ve sevdim. Ve ben zayıfları, kendine yalan söyleyenleri hor görürüm. Neden sana merhamet edeyim ki? Ben senin için kimim ki? Başçavuşun biri bir kâğıda bir şeyler yazıp gönderiyor, sen de beni bir kenara atıp onun peşinden koşuyorsun. Fakat ben bir kenara atıp sonra kaldıracağın biri değilim. Şimdi bir karar vereceksin: Ya onlar ya da ben! Onlardan mı vazgeçeceksin, benden mi? Biliyorum, gitmez burada kalırsan büyük sorunlarla mücadele etmek zorunda kalacağız; bir daha annemi, babamı ve kardeşlerimi göremeyeceğim, geri dönmemize izin vermeyecekler, sen yanımda olursan ben bütün bunlara razıyım. Fakat bizi ayırırsan bir daha bir araya gelemeyiz."

Ferdinand derin bir ah çekti yalnızca. Fakat karısı öfkeden ateş saçıyordu.

"Ya ben ya da onlar! Üçüncü bir şık yok. Ferdinand vakit varken iyi düşün. Bugüne kadar çocuğumuz olmadığı için çok üzülmüş, çok acı çekmiştim. İlk defa çocuğum olmadığı için seviniyorum. Zayıf iradeli bir adamdan çocuk istemem, savaş yetimi bir çocuk büyütmeyi de. Şimdiye dek hiç bugünkü kadar arkanda durmamış-

tını, zira hayatı senin için zorlaştırıyorum. Fakat söylüyorum sana: Bu öyle gidip bir bakayım, bir deneyeyim diyebileceğin bir şey değil. Bu bir deneme değil. Gidersen, bu bir veda demek. Bu üniformalı katillere katılmak, onların peşinden gitmek için beni terk edeceksen, bunun geri dönüşü yok. Ben seni canilerle, bu kan emici devletle paylaşmam. O ya da ben – seçimini yap!"

Paula kapıya doğru gidip arkasından kapattığında Ferdinand orada durmuş hâlâ titriyordu. Kapının çarpması dizlerinin bağını çözmüştü. Oturmak zorunda kaldı, olduğu yere çaresiz biri gibi yığıldı. Başı bitkin bir şekilde sıktığı yumruklarının üzerine düştü. Sonunda dayanamadı, kendini bıraktı. Küçük bir çocuk gibi ağlamaya başladı.

Paula bütün bir öğleden sonra odaya uğramadı, fakat Ferdinand onun iradesinin düşmanca ve güçlenmiş olarak dışarıda kendisini beklediğini hissediyordu. Ve aynı zamanda göğsünün altındaki çelik çarkın kendisini tüm iradesine rağmen korkusuzca öne ittiğinin farkındaydı. Ferdinand bazen tek tek her şey hakkında düşünmeyi deniyor, fakat düşünceler ondan kayıp uzaklaşıyor; orada öylece donuk, hareketsiz ve görünürde düşünceli gibi otururken huzurundan geriye ne kaldıysa yakıcı bir gerginliğin içine akıp gidiyordu. O zaman hayatının insanüstü güçler tarafından iki tarafa çekiştirildiğini hissediyor ve tek bir şeyi arzu ediyordu: Tam ortadan bölünmek.

Kendini oyalamak için masanın çekmecelerini karıştırdı, mektupları yırttı ve tek kelime etmeden diğer şeylere baktı, odanın içinde dolandı, sonra yine oturdu, huzursuzlanınca kalktı, yorulunca oturdu. Ve birden ellerini yakaladı suçüstü, bir seyahat için zorunlu

eşyaları toplarken ve kanepenin altındaki sırt çantasını çıkarırken yakaladı ellerini, gözlerini dikti ellerine, her şeyi kendi iradesi dışında, fakat olması gerektiği gibi hazırlayan ellerine dikti gözlerini. Sırt çantası hazırlanıp birden masanın üzerinde durduğunda titremeye başladı, omuzlarında bir ağırlık hissetti, sanki uzun zamandır bu çantayı taşıyordu, sanki tüm zamanın yükü bu çantanın içindeydi.

Kapı açıldı. Karısı içeriye girdi. Elinde bir gaz lambası vardı. Lambayı masanın üzerine koydu, lambanın yuvarlak, titrek ışığı masanın üzerindeki sırt çantasına vurdu. Karanlığın içine saklanmış kabahati lambanın aydınlığında ortaya çıkıvermişti. Ferdinand kekelemeye başladı. "Sadece ne olur, ne olmaz diye... Daha zamanım var ya... ben..." Fakat donuk, sert ve kaskatı bir bakış sözcüklerinin üzerine düşüp onları parçaladı. Paula dakikalarca bakışlarını ondan ayırmadı, dişlerini sımsıkı dudaklarına geçirmişti. Hiç kıpırdamadan, sanki yeni ayılıyormuş gibi yavaşça sendeleyerek bakışlarını ona dikti. Dudaklarının çevresindeki gerginlik yok olmuştu. Fakat döndü, omuzlarının üzerinden bir titreme geçti, arkasına bakmadan kocasından uzaklaştı.

Birkaç dakika sonra hizmetçi kız içeri girdi ve yalnızca Ferdinand'ın yemeğini getirdi. Her zaman Paula'nın oturduğu yanındaki yer boştu, Ferdinand kafasında karışık duygularla o tarafa baktığında çarpıcı bir ayrıntıyla karşılaştı: Paula'nın her zaman oturduğu yerde sırt çantası duruyordu. Ferdinand bir an sanki buradan gitmiş, uzaklaşmış, bu ev için ölmüş gibi hissetti. Lambanın ışığının vurmadığı duvarlar karanlıktı ve dışarda, yabancı ışıkların arkasında föhn rüzgârı bastırmıştı. Uzaklardaki her şey sessizdi ve derinlikler üzerinde inanılmaz bir şe-

kilde yayılmış gökyüzünün yüksekliği, içindeki yalnızlık duygusunu artırıyordu sadece. Ferdinand etrafındaki her şeyin; evin, doğanın, eserlerinin ve karısının içinde yavaş yavaş öldüğünü, geniş alanlara yayılan hayatının birdenbire kuruduğunu ve çarpmakta olan kalbini sıkıştırdığını hissediyordu. Sevgiye, güzel sözcükler duymaya ihtiyacı vardı. Her türlü teselliye inanmaya hazırdı, her ne olursa olsun geçmişe dönmek istiyordu. Hüzün, çırpınan huzursuzluğuna üstün geliyor, büyük duygulara veda edişi ufacık bir şefkate duyulan çocuksu özlem içinde kayboluyordu.

Kapıya doğru gitti ve yavaşça kapı koluna dokundu. Fakat kol oynamadı. Kapı kilitliydi. Çekine çekine kapıyı tıklattı. Cevap yoktu. Bir kez daha tıklattı. Kalbi de kapıyı tıklatırken birlikte çarpıyordu sanki. Her şey susmuştu. Ferdinand farkındaydı: Her şeyi tüketmişti. Soğuğu hissetti. Işığı söndürdü, üstündekileri çıkarmadan koltuğa uzandı, bir battaniyeye sarındı: İçindeki her şey kaybolmak, yok olmak, unutulmak istiyordu. Bir kez daha etrafı dinledi. Sanki yakınında bir şeyler hissetmiş, duymuştu. Kapıya kulak kabarttı. Ahşap kapıdan çıt çıkmıyordu. Hiçbir şey yoktu. Başı yine koltuğa düştü.

Tam o sırada altından bir şeyin kendisine dokunduğunu hissetti. Korkuyla yerinden sıçradı. Fakat bu korku yerini hemen duygusallığa bıraktı. Hizmetçinin arkasından odaya sızan ve koltuğun altına giren köpeği sıcak diliyle elini yalıyordu. Hayvanın masum sevgisi içine işledi, çünkü bu sevgi artık yok olmuş bir dünyadan geliyordu, onun geçmiş hayatından kalan en son şeydi. Aşağıya eğildi, bir insana sarılır gibi sarıldı ona. 'Yeryüzünde bir varlık hâlâ beni seviyor ve benden nefret etmiyor,' dedi kendi kendine ve 'ben onun gözünde bir maki-

ne, bir cinayet aleti değilim; güçsüzlüğü isteyerek tercih eden bir zavallı değil, sevgiyle bağlandığı biriyim.' Eli sürekli hayvanın yumuşak tüylerinde geziniyordu. Köpek ne kadar yalnız olduğunu biliyormuş gibi ona daha da sokuldu, ikisi de hafif hafif nefes alırken uykuya daldı.

Uyandığında kendini zinde hissediyordu, pırıl pırıl bir sabahın aydınlığı pencereye vuruyordu. Föhn rüzgârı her şeyin üzerindeki karanlığı silip süpürmüştü, gölün üzerinde uzaktaki sıradağların beyaz silueti parlıyordu. Ferdinand yerinden fırladı, üzerinde hâlâ uyku mahmurluğu vardı, bakışları hazırlanmış sırt çantasına takılınca birden her şeyi hatırladı. Fakat bu aydınlık günde ruhundaki ağırlık, ümitsizlik kaybolmuştu.

"Neden bu çantayı hazırladım ki?" diye sordu kendi kendine.

"Neden? Seyahat etmeyi düşünmüyorum ki. İlkbahar geliyor. Resim yapmak istiyorum. Çok acele etmeye gerek yok herhalde. Konsolosluktaki adam daha vakit var demişti. Bir hayvan bile kesileceği mezbahaya koşarak gitmez. Karım haklı: Bu ona karşı işlenen bir suç, hatta kendime karşı, herkese karşı bir suç. Nihayetinde bana bir şey olmaz. Biraz geç teslim olursam belki birkaç hafta hücre hapsi alırım, fakat görevin kendisi de hapislik değil mi zaten? Hoş zaten sosyal bir insan değilim, içerde olmuşum, dışarda olmuşum fark etmez, hatta bu kölelik döneminde itaatkâr olmamayı onur sayarım. Gitmeyi düşünmüyorum artık. Burada kalıyorum. Öncelikle kendim için doğayı resmetmek istiyorum, bir zamanlar nerede mutlu olduğumu görmek için ve yaptığım resim çerçevelenip duvara asılana kadar da hiçbir yere gitmeyeceğim. Beni bir koyun gibi gütmelerine izin vermeyeceğim. Hiç acelem yok."

Sırt çantasını aldı, kaldırıp yukarıda bir köşeye koydu. Bunu yaparken gücünü hissetmekten hoşlanmıştı. Yeni ruh hali sayesinde iradesini denemek istedi, yırtmak için celbi çantasından çıkarıp açtı.

Fakat ne garip, askeri sözcüklerin büyüsünden bir kez daha etkilenmişti. Okumaya başladı. "Sizin..." Sözcükler yüreğine dokunmuştu. İtiraz kabul etmeyen bir emir gibiydi. Olduğu yerde sendelediğini hissetti. İçindeki o bilinmeyen yine yükselmişti. Elleri titremeye başladı, gücü uçup gitmişti. Cereyan yapmış gibi bir yerlerden soğuk geliyordu, huzursuzluğu artmıştı, içinde bir yerlerde yabancı bir iradenin çelikten saati çalışmaya başlamış, parmak uçlarına kadar bütün sinirleri gerilmişti. Gayriihtiyari saatine baktı. "Daha vakit var," diye mırıldandı kendi kendine, ama tam olarak ne kastettiğini kendi de bilmiyordu, sınıra giden sabah trenini mi, yoksa kendine verdiği süreyi mi? Derken onu ve sahip olduğu her şeyi sürükleyerek götürmeye çalışan, ona boyun eğdiren o esrarengiz gücün birden geri geldiğini hissetti; ve o güç şimdi her zamankinden daha büyüktü, çünkü Ferdinand'ın son çırpınışı, son direniş çabasıydı; üstelik bu güce karşı koyamamaktan, ona yenilmekten umutsuzca korkan Ferdinand şunu çok iyi biliyordu ki şimdi birileri onu engellemezse, yok olup gidecekti.

Karısının oda kapısını yokladı, merakla içeriyi dinledi. Hiç hareket yoktu. Çekinerek dikkatlice kapıyı tıklattı. Ses yoktu. Bir daha çaldı, yine ses yoktu. Usulca kapının koluna bastırdı, kapı açıktı, fakat oda boştu, boş ve dağınıktı yatak. Korktu. Usulca karısına seslendi, kimse yanıt vermeyince huzursuzlanarak avazı çıktığı kadar bağırdı: "Paula!" Ve sonra saldırıya uğramış biri

gibi tüm evin içinde bağırmaya başladı: "Paula! Paula! Paula!" Yine kimse yanıt vermedi. Mutfağa koştu. Orada da kimse yoktu. Kaybolmuşluğun verdiği o korkunç duygu titremeyle kendini gösteriyordu. Ne istediğini bilmeden el yordamıyla yukarıya atölyeye çıktı. Veda mı edecekti, yoksa kalmak için bir sebep mi arıyordu, bilmiyordu. Fakat burada da kimse yoktu. Hatta köpeğinden, o sadık hayvandan bile iz yoktu. Herkes onu terk etmişti, yalnızlık tüm şiddetiyle üzerine çökmüş, son gücünü de elinden almıştı.

Bomboş evin içinden geçip kendi odasına döndü, sırt çantasını aldı. Mecburiyete boyun eğince üzerindeki yükün kalktığını hissediyordu. 'Bu onun suçu,' dedi kendi kendine, 'sadece onun suçu. Neden gitti ki? Beni engellemeliydi, bu onun göreviydi. Beni benden kurtarabilirdi, fakat yapmadı, yapmak istemedi. Benden nefret ediyor. Bana olan sevgisi bitti. Benden vazgeçti: Ben de kendimden vazgeçiyorum. Üzerindeki benim kanım. Bu onun suçu, benim değil. Sadece onun suçu.'

Evin önündeyken bir kez daha geri dönüp baktı. Bir yerlerden biri sesleniyor mu, bir sevgi sözcüğü geliyor mu, diye. Acaba içindeki çelikten itaat makinesini yumruklarıyla kıracak bir şeyler var mı, diye. Ama konuşan kimse yoktu. Seslenen kimse yoktu. Görünürde kimse yoktu. Her şey, herkes onu terk etmişti, ayaklarının altındaki zeminin kaydığını hissediyordu. Bir an için on adım daha ilerlemeyi, bedenini köprüden aşağıya, o sonsuz huzura bırakmayı geçirdi aklından.

Tam o sırada kilisenin çanı sert bir şekilde çaldı. Bir zamanlar çok sevdiği o aydınlık gökyüzünden inen bu sert çağrı Ferdinand'ın üzerinde kırbaç etkisi yapmış, onu kendine getirmişti. On dakika daha: On dakika

sonra tren gelecek ve her şey geride kalmış olacaktı, kesin ve geri dönülmez bir şekilde. On dakika daha. Fakat Ferdinand artık hiçbir şey hissetmiyordu ve bu dakikaların özgürlük olduğunun farkında değildi. Deli gibi öne atıldı, koşmaya başladı, sendeledi, durakladı, koştu, soluk soluğa, treni kaçıracağım korkusuyla deli gibi hızla, gittikçe daha hızla; perona gelmeden hemen önce bariyerin önünde, köşede duran birine neredeyse çarpıyordu.

Birden korkuyla sıçradı. Sırt çantası titreyen ellerinden yere düştü. Karşısında karısı duruyordu, solgun ve uykusuz görünüyordu, kederli bakışlarını Ferdinand'a çevirmişti.

"Geleceğini biliyordum. Üç günden beri biliyordum. Fakat seni terk etmeyi aklımdan bile geçirmedim. Sabahın erken saatlerinden beri burada bekliyorum, ilk trenden beri bekliyorum ve son tren kalkıncaya kadar da bekleyeceğim. Ben nefes aldığım müddetçe sana dokunamayacaklar. Ferdinand bir düşün! Sen demedin mi, daha zaman var diye, neden bu acele?"

Ferdinand ona kararsızca baktı.

"Bu yalnızca... ben geleceğimi bildirdim... beni bekliyorlar..."

"Kim bekliyor seni? Esaret ve belki de ölüm, başka hiçbir şey beklemiyor seni. Uyan Ferdinand, hisset lütfen, sen özgürsün, tamamen özgür, hiç kimse seni istemediğin şeylere zorlayamaz, hiç kimse sana emredemez; duyuyor musun, sen özgürsün, özgürsün, özgürsün! Bunu sana bin kez söyleyeceğim, on bin kez söyleyeceğim, her saat, her dakika, özgür olduğunu sen de hissedinceye kadar söyleyeceğim. Sen özgürsün! Sen özgürsün! Sen özgürsün!.."

"Lütfen, rica ederim," dedi Ferdinand, yanlarından geçen iki köylü meraklı meraklı arkalarına dönüp onlara bakarken, "öyle bağırarak konuşma. İnsanlar bakıyorlar..."

"İnsanlar, insanlar, bana ne insanlardan?" diye bağırdı karısı. "Sen savaşta vurulup düştüğünde ya da eve sakat döndüğünde insanların bana ne faydası olacak? İnsanlar umurumda değil, onların merhametinden, sevgisinden, minnettarlığından bana ne? – Ben seni insan olarak, özgür bir insan olarak görmek istiyorum, özgür ve canlı. Özgür olmanı istiyorum, bir insana yaraşır biçimde özgür olmanı istiyorum, ölüme koşan bir asker olarak değil..."

"Paula!" Ferdinand sinirden çılgına dönmüş karısını sakinleştirmeye çalıştı... Paula onu iterek kendinden uzaklaştırdı.

"O ödlek, aptal korkun da sen de benden uzak durun, rahat bırakın beni. Ben özgür bir ülkede yaşıyorum, istediğimi söylerim, ben köle değilim, senin de köle olmana müsaade etmeyeceğim! Ferdinand eğer gidersen kendimi trenin önüne atarım..."

"Paula!" diyerek tekrar karısını tuttu. Paula'nın yüzü acı içindeydi. "Hayır!" dedi. "Sana yalan söylemek istemiyorum. Belki ben de korkak olacağım. Kocaları, çocukları kendilerinden sökülüp alınırken milyonlarca kadın da korkaktı – hiçbiri yapması gerekeni yapmadı. Bizler hepimiz sizin korkaklığınızdan zehirlendik. Sen gidersen ben ne yapacağım? Ağlayacağım, inleyeceğim, kiliseye koşup sana hafif bir görev vermeleri için Tanrı'ya yalvaracağım. Ve belki de gitmeyenlerle alay edeceğim, öyle mi? Bu devirde her şey mümkün."

"Paula," diyen Ferdinand karısının ellerinden tuttu, "gitmeye mecbur olduğum halde neden benim için her şeyi daha da zorlaştırıyorsun?"

"Kolaylaştırayım mı? Hayır, zorlaştırmalıyım, sonsuzca zorlaştırmalıyım hem de, elimden geldiği kadar zorlaştırmalıyım. İşte buradayım. Ancak zorla, şiddet kullanarak beni uzaklaştırabilirsin, yumruklarınla uzaklaştırabilirsin, ayaklarının altında ezerek uzaklaştırabilirsin. Ben gitmene müsaade etmeyeceğim."

Trenin sinyali çalmaya başladı; Ferdinand kendini toparlamaya çalıştı, solgun ve gergindi, sırt çantasına uzandı. Fakat Paula ondan önce çantayı çekip aldı ve kocasının karşısına dikildi. "Ver onu bana!" diye bağırdı Ferdinand. "Asla, asla," diye cevap verdi Paula, onunla soluk soluğa boğuşurken. Köylüler etrafa toplanmış kahkahalarla gülüyorlardı. Kışkırtıcı ve coşkulu haykırışlar duyuluyor, çocuklar koşuşturuyordu. Fakat Paula ve Ferdinand sırt çantası için neredeyse ölümüne boğuşuyordu.

Tam o sırada lokomotifin gürültüsü duyuldu. Ferdinand birden sırt çantasını bıraktı, arkasına bile bakmadan raylar üzerinde düşe kalka hızla trene doğru koşmaya başladı ve bir vagona atladı. Etraf kahkahalar ve alkışlarla inliyor, köylüler sevinçle bağırıyorlardı: "Uzaklaş, kaç, yoksa yakalayacak seni." "Koş, koş, kaç, yakalarsa dövecek seni," diyerek onu coşturuyorlardı. Arkasından atılan kahkahalarla Ferdinand'ın utancı da artıyordu. Derken tren hareket etti.

Paula orada öylece kalakalmıştı; elinde sırt çantası, etrafında kahkaha atan insanlar, gittikçe uzaklaşan trene dikmişti gözlerini. Pencereden el sallayan, selamlayan

kimse yoktu. Birden gözlerinden yaşlar boşandı ve hiçbir şeyi göremez oldu.

Tren giderek hızlandığında Ferdinand bir köşeye pusmuş, pencereden bakmaya bile cesaret edememişti. Tren hızla ilerlediği için, dışarıdaki her şey, sahip olduğu her şey sanki binlerce parçaya ayrılıyordu, hepsi geçip gidiyordu; tepedeki küçük evi, içindeki resimleri, sofrası, masası, sandalyeleri ve yatağı, karısı ve köpeği, onlarca mutlu günü geçip gidiyor, gözden kayboluyordu. Çoğu zaman parıldayan gözlerle hayran hayran seyrettiği o müthiş doğa da özgürlüğü ve tüm yaşamı gibi dağılıyor, kaybolup gidiyordu. Tüm yaşamı damarlarından akıp gitmiş gibi hissediyordu, sanki artık yalnızca cebinde hışırdayan bu beyaz kâğıttan ibaretti, onunla birlikte kaderin kötü işareti tarafından rüzgâr gibi sürükleniyordu.

Başına gelenleri tam olarak anlayabilmiş, idrak edebilmiş değildi. Kondüktör biletini görmek istedi, bileti yoktu. Uykuda gezer gibi sınır bölgesinde gideceği yeri söyledi, istemeye istemeye aktarma yaptı: Tüm bunları içindeki makine yapıyordu ve artık acı da vermiyordu. İsviçre sınırında evrakını göstermesini istediler. Verdi: Bu boş kâğıttan başka elinde hiçbir şey kalmamıştı. Sanki bazen içindeki kaybolmuşluk yavaş yavaş düşünmeye çalışıyor ve tıpkı rüyada gibi derinlerden mırıldanıyordu: 'Geri dön! Henüz özgürsün! Mecbur değilsin!' Fakat kanında işleyen o makine, konuşmayan, ancak sinirlerine ve tüm uzuvlarına hükmeden o makine onu görünmeyen bir 'Mecbursun'la öne doğru itiyordu.

Ferdinand kendi ülkesine gideceği aktarma treninin duracağı peronda bekliyordu. Karşıda son derece donuk ışıkların altında, nehrin üzerinde bir köprü görülüyordu. Orası sınırdı. Uyuşmuş duyguları, bu sözcüğün

anlamını kavramaya çalışıyordu. Burada, bu tarafta insanların yaşamasına izin vardı; buradaki insanlar nefes alabiliyor, özgürce konuşabiliyor, istediklerini yapabiliyor, ciddi işlere hizmet edebiliyorlardı; ancak köprünün öte yanında, sekiz yüz metre ötede tıpkı bir hayvanın iç organlarının çıkarılıp alınması gibi insanların istekleri, arzuları içlerinden sökülüp alınıyordu; insanlar orada yabancı insanlara itaat etmek ve hiç tanımadıkları yabancı insanların kalbine bıçak saplamak zorundaydı. Ve tüm bunların arasında iki kirişin üzerindeki on düzine ahşap kazık üzerine kurulmuş şu küçük köprü vardı. Her biri farklı renkte üniformalar giymiş iki adam da omuzlarında silahları, orada durmuş köprüyü koruyorlardı. Anlayamadığı, ne olduğunu bilmediği bir şey Ferdinand'a acı veriyordu, artık doğru düşünemediğinin farkındaydı. Bu bir parça ahşabın başında neyi koruyorlar, neyi engelliyorlardı? Bir ülkeden diğerine geçilmesini mi, insanların iradelerinin içlerinden sökülüp alındığı bir ülkeden diğerine kaçmasını mı? Peki ya o, kendisi, Ferdinand da o tarafa geçmek istiyor muydu? Evet, fakat başka nedenlerle, özgürlükten... esare...

Düşünürken durakladı. Sınırda olmak onu adeta hipnotize etmişti. Sınırı somut olarak, tüm duyularıyla gördüğünden beri, üniformalar giymiş canları sıkkın askerler tarafından korunduğunu gördüğünden beri kendi içindeki bir şeyleri tam olarak anlamlandıramaz olmuştu. Olayları değerlendirmeye çalıştı. Savaş vardı. Fakat savaş sadece karşı taraftaki ülkedeydi, – bir kilometre ilerideydi; daha doğrusu bir kilometreden bile az, sekiz yüz metre ileride başlamıştı savaş. Hatta belki sekiz yüz metreden de on metre daha yakın bir mesafedeydi. İçinde delice bir istek uyandı, bu son on metre toprakta sa-

vaş var mıydı yok muydu, araştırmak istiyordu. Böyle düşününce keyiflendi. Bir yerlerde bir çizgi, bir ayrım olmalıydı. Sınırda giderken, bir ayağı köprüde, bir ayağı toprakta olunca ne olacaktı – özgür mü, yoksa asker mi? Bir ayağında sivil bot, diğer ayağında asker postalı mı? Kafasından sürekli böyle çocukça düşünceler geçiyordu. Köprünün üzerindeyken karşı tarafta sayılacaktı, peki ya geri dönüp koşsa, asker kaçağı mı olacaktı? Peki ya su, nehir, savaş bölgesinde miydi, barış bölgesinde mi? Ve oralarda bir yerlerde nehrin dibinde bir çizgi var mıydı, ülkenin bayrağının renginde? Peki ya balıklar, balıkların savaş alanına yüzmelerine izin var mıydı? Ya diğer tüm hayvanlar? Birden köpeği geldi aklına. Köpeği kendisiyle gelseydi, onu da silah altına alırlardı, o da kurşun yağmuru altında yaralıları aramak zorunda kalırdı. Tanrı'ya şükür evde kalmış, onunla gelmemişti...

'Tanrı'ya şükür!' Bunları düşününce kendisi de korktu, silkinip toparlandı. Sınırı kendi gözleriyle gördüğünden beri, bu köprünün ölümle yaşam arasında olduğunu anladığından beri, içinde bir şeylerin harekete geçtiğini hissetti; fakat harekete geçen makine değildi, içindeki bir bilgi, bilinç, bir dirençti harekete geçen, uyanmak isteyen. Diğer taraftaki raylarda geldiği tren hâlâ duruyordu. Yalnızca lokomotifin yönü değiştirilmişti, kocaman cam gözleriyle öbür yöne bakıyordu, vagonları İsviçre'ye götürmek için bekliyordu. Daha zamanı olduğuna dair bir uyarıydı bu. Ferdinand kaybettiği yuvasına duyduğu ve ölmüş sinirler gibi zayıflamış özlem duygusunun içinde acıyla hareket ettiğini, eski Ferdinand'ın içinde yeniden başladığını hissediyordu. Karşıda, köprünün öbür tarafında yabancı giysiler içinde, ağır tüfeği omzunda, anlamsızca bir aşağı bir yukarı adımlayan bir

asker görüyordu ve onun yansımasında da kendisini. Ancak şimdi farkına varıyordu yazgısının ve bunun farkına vardığından beri de kendi yok oluşunun. Ve yaşam çığlık atıyordu yüreğinde.

Tam o sırada sinyaller çekiç gibi vurmaya başladı ve o sert vuruş Ferdinand'ın hâlâ kararsız olan duygularını paramparça etti. Artık her şey bitmişti, biliyordu. Bu trene binecek, üç dakika sonra, yani iki kilometre gittikten sonra köprüye varmış olacak, köprüyü de geçtikten sonra her şey bitmiş olacaktı. Ve trene bineceğini biliyordu. Bir on beş dakika daha, sonra, sonra bu eziyetten, içindeki çatışmadan kurtulmuş olacaktı. Kararsız öylece duruyor, başı dönüyordu.

Fakat tren Ferdinand'ın titreyerek ve meraklı gözlerle baktığı yönden gelmiyordu; tam tersine, karşı taraftan, köprünün üzerinden geliyordu gürültülü bir şekilde. İstasyonun giriş salonu bir anda inledi. İnsanlar bekleme salonundan akın etti, kadınlar bağıra çağıra, birbirlerini iterek koşuyordu. İsviçreli askerler çabucak sıra oldular. Ve birdenbire müzik çalmaya başladı – Ferdinand müziği dinledi, şaşırdı, kulaklarına inanamadı. Fakat yüksek sesle, tanıdık bir şey çalıyordu: Marseillaise'di bu. Düşmanın ulusal marşı Almanya'dan gelen bir trende!

Tren gürültüyle yanaştı, kesik kesik soludu ve durdu. İnsanlar akın etmeye başladılar, vagonların kapıları açıldı, soluk yüzlü insanlar çıktı dışarıya, alev alev yanan gözlerinde kendinden geçmişliğin parıltısı vardı – üniformalar içinde Fransızlar, yaralı Fransızlar, düşmanlar, düşmanlar! Ferdinand bunun mübadele için yaralı askerleri getiren; buradaki esaretten kurtulan, savaşın vahşetinden kurtulan askerleri getiren tren olduğunu anlayıncaya kadar geçen birkaç saniye içinde kendisini

rüyadaymış gibi hissetti. Ve bunu buradaki herkes hissediyordu, biliyordu, hissediyordu; nasıl da el sallıyor, sesleniyor ve gülüyorlardı, bazılarına gülmek henüz acı geldiği halde. İçlerinden biri sendeleyerek, arada bir duraklayarak, tahta bacağının üzerinde doğruldu, bir direğe tutunup bağırdı: "*La Suisse! La Suisse! Dieu soit béni!*"* Hüngür hüngür ağlayan kadınlar aradıklarını, sevdiklerini bulmak için bir pencereden diğerine koşuyorlar, bütün sesler, haykırışlar, hıçkırıklar, çığlıklar birbirine karışıyordu; herkes sevinçten sarhoş olmuş gibiydi. Müzik sustu. Dakikalarca, çığlık atan, haykıran insanların herkesi etkileyen duygu selinden başka bir şey duyulmadı.

Sonra bir sessizlik oldu. Sevinçlerini ve özlemlerini sessizce paylaşan, heyecanlı heyecanlı konuşan insanlar küçük küçük gruplar oluşturdu. Birkaç kadın hâlâ oradan oraya koşuşturuyordu; hemşireler yaralı askerleri teselli ediyor, onlara hediyeler veriyorlardı. Ağır yaralılar sedyelerle taşınıyordu; beyaz çarşaflar içinde solgun görünüyorlardı; etrafları şefkatle, ihtimam gösteren insanlarla sarılıydı. Tüm felaket ve sefalet ete kemiğe bürünmüştü: Kollarını kaybetmişler, bir deri bir kemik kalmışlar, vücudunun yarısı yanmışlar; bir gençlikten geriye kalan bakımsız, tıraşsız, harap olmuş, yaşlanmış yüzler. Fakat hepsinin gözlerinde bir parıltı vardı. Hepsi kutsal yolculuğunu tamamlamış hissediyordu.

Ferdinand bu beklenmedik kafileyi görünce felce uğramış gibi orada öylece kalakaldı. Evrakının altındaki yüreği göğsünden fırlayacakmış gibi çarpmaya başlamıştı. Diğerlerinin dışında yalnız, başında bekleyeni ol-

* İsviçre! İsviçre! Tanrı'ya şükürler olsun. (ç.n.)

mayan bir sedye gördü. Ağır ve kararsız adımlarla bu yabancı sevincin arasında unutulan yaralının yanına gitti. Dağınık, bakımsız sakalının altındaki yaralı yüzü kireç gibi bembeyazdı, yaralı kolu felçli gibi sedyeden sarkıyordu. Gözleri kapalı, dudakları solgundu. Ferdinand titredi. Sedyeden sarkan kolu yavaşça acı içindeki göğsün üzerine koydu. Tam o sırada bu yabancı insan gözlerini açtı, ona baktı, sonsuz uzaklıktan, meçhul azaptan minnettarlıkla bir gülümseme belirdi yüzünde ve selamladı Ferdinand'ı.

İşte o an titremekte olan Ferdinand'ın beyninde bir şimşek çaktı. Bunu mu yapacaktı? O da insan onurunu böyle mi ezecekti? İnsan kardeşlerinin gözlerine böyle nefretle mi bakacaktı, kendi özgür iradesiyle bu büyük insanlık suçuna ortak mı olacaktı? Birden içinde gerçekliğin o büyük duygusu patladı ve göğsündeki makineyi parçaladı, mutlu ve kocaman bir özgürlük yükseldi içinde ve parçalayıp yok etti itaati. 'Asla! Asla!' diye bağırıyordu içindeki her şey. Ve onu yere düşürdü. Hıçkırarak sedyenin önüne yığıldı.

İnsanlar koşup geldiler. Sara nöbeti geçirdiğini sanmışlardı. Bir doktor aceleyle yardıma koştu. Fakat o kalkmıştı bile, yardımları reddetti. Yüzünde sakin bir mutluluk vardı. Cüzdanını çıkardı, içindeki son banknotları aldı, sedyedeki yaralının yanına koydu; sonra cebinden celbi çıkarıp bir kez daha yavaş yavaş ve bilinçle okudu, ardından yırtıp parçalarını rayların üzerine attı. İnsanlar ona deliymiş gibi bakıyorlardı. Fakat o artık utanç duymuyordu. Tek bir şey hissediyordu: İyileşmişti. Müzik yeniden çalmaya başlamıştı. Fakat kalp atışları tüm sesleri bastırıyordu.

Akşamın geç saatlerinde evine geldi. Ev karanlık ve kapalıydı, tıpkı bir tabut gibi. Kapıyı çaldı. Ayak sesleri duydu: Kapıyı karısı açtı. Kocasını birdenbire karşısında görünce korktu. Fakat kocası yumuşak bir şekilde ona sarıldı, birlikte içeri girdiler. Hiç konuşmadılar. İkisi de mutluluktan sarsılıyordu. Ferdinand odasına girdi. Bütün resimleri oradaydı, Paula hepsini atölyeden buraya taşımıştı, resimleriyle de olsa ona yakın olmak için. Karısının bu davranışıyla kendisine duyduğu sevginin büyüklüğünün farkına vardı, eve dönmekle ne kadar çok şeyi kurtardığını anladı. Hiçbir şey demeden karısının elini sıkıca tuttu. Mutfaktan köpekleri koşup geldi, Ferdinand'ın üzerine sıçradı: Her şey onu beklemişti. Sanki gerçek varlığıyla hiç buradan gitmemişti, fakat o ölmüş de tekrar yaşama geri dönmüş gibi hissediyordu.

Hâlâ hiçbir şey konuşmuyorlardı. Paula yavaşça kocasını elinden tutup pencereye götürdü: Dışarda ne yaptığını bilmeyen, kafası karışmış bir insanlığın bizzat kendisinin yarattığı acının dokunamadığı sonsuz bir dünya vardı ve Ferdinand için ışıldıyordu sonsuz gökyüzünün altındaki sonsuz yıldızlar. Ferdinand başını gökyüzüne kaldırdı, yeryüzünde insanoğlu için kendi yasasının dışında bir yasa olmadığını ve hiçbir şeyin birine bağlı olmak kadar insanı hayata bağlamadığını hissetti. Dudaklarının yakınında karısının mutlu soluğunu duyuyordu, bazen ikisinin bedeni de birbirlerini hissetmenin mutluluğuyla titriyordu. Fakat susuyorlardı: İkisinin de yüreği sözlerin karışıklığından, insanların yasalarından kurtulmuş sonsuz özgürlüğün içinde uçuyordu.

Modern Klasikler Dizisi - 104

Savaş karşıtı görüşleriyle tanınan Zweig I. Dünya Savaşı boyunca bu görüşlerini yaymayı kendine misyon edinmişti. Avrupalı ve "dünya vatandaşı" kimliğine büyük değer veren yazar, yapıtlarında savaşın yıkıma uğrattığı "eski dünya"nın değerlerinin kayboluşunu büyük ölçüde dert edinmiştir. *Mecburiyet*'in ana karakteri ressam Ferdinand da savaş sırasında askere alınmamak için İsviçre'ye kaçmıştır. Bir gün askerliğe elverişliliğinin tespiti için konsolosluğa davet edildiğinde, karısının şiddet karşıtı duruşuna ihanet etmemesi yolundaki telkinlerine karşın kendini gitmek zorunda hisseder. Görev duygusu, savaş karşıtı düşünceleri ve karısına duyduğu sevgi arasında sıkışıp kalmıştır. Ferdinand her ne kadar "insanlığın ötesinde bir vatanı" olmasa da, "yirmi milyon insanı boğan o zinciri" kıramayacağını düşünür...

STEFAN ZWEIG (1881-1942): Viyana'da varlıklı bir Yahudi ailenin çocuğu olarak dünyaya gelen Zweig, yaşamı boyunca Avrupa'nın hızlı değişimine tanıklık etti. 1934'te Nazilerin baskısı yüzünden Avusturya'dan ayrıldı. Önce İngiltere'ye, 1940'ta da Brezilya'ya göç etti. *Satranç*, *Amok Koşucusu*, *Bilinmeyen Bir Kadının Mektubu*, *Bir Kadının Yaşamından Yirmi Dört Saat*, *Olağanüstü Bir Gece* gibi unutulmaz novellaları ona büyük bir ün kazandırdı. Roman, şiir, öykü, deneme, biyografi ve oyun gibi farklı türlerde çok sayıda yetkin ürün verdi. Psikolojiye ve Freud'un öğretisine duyduğu ilgi onu derin karakter incelemelerine götürdü. Önemli denemeleri arasında *Üç Büyük Usta* (1920); *Kendileriyle Savaşanlar* (1925) ve *Kendi Hayatının Şiirini Yazanlar* (1928) sayılabilir. *Ungeduld des Herzens* (1938; Sabırsız Yürek) adlı bir psikolojik romanı da mevcuttur. Yazara ün kazandıran bir başka yapıtı *Sternstunden der Menschheit*'tır (1928; *İnsanlığın Yıldızının Yükseldiği Anlar*). Zweig ayrıca Joseph Fouché, Marie Antoinette ve Mary Stuart'ın nesnellikten çok sezgiye dayanan biyografilerini kaleme aldı. Avrupa'nın Hitler'e köle olduğunu görerek umutsuzluğa kapılan Zweig, 1942'de ikinci eşiyle birlikte intihar etti.

9 786052 951606

THG 0435288 SIE

Bütün Eserleri - 17

6 TL